

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

De officio Oratoris Christiani Liber Primus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

ORATOR CHRISTIANVS

Prima pars

CONCIONATOR

De officio Oratoris Christiani

Liber primus

De Origine, ac Ritibus priscais sacrarum Concionum.
Caput Primum.

ANTEQVAM Christiani oratoris institutionem aggrediar, videor mihi facturus rem, cum suscepto oneri conuenientem, tum commodam, iucundamque lectoribus, si pauca de sacrarum Concionum origine, earumque priscais ritibus, de Concionatore, de Auditoribus, de tempore, ac loco, perscribam.

Subijcientur enim haud pauca sub vnum conspectum, quae sparsim in opere attinguntur: & ex moribus vetustis multa vtiliter referre licebit ad nostros. Origo sanctissimae huius consuetudinis in Christiana Ecclesia ab ipsa vetere Hebraeorum Ecclesia permanuit; apud quam, & statim conuentus erant, & recitatio, & sermo. Conueniebant enim in Synagogas, vnoquoque Sabbato; tum legebatur pars aliqua sanctorum voluminum; postea sermo modò paræneticus, modò didascalicus, vel ex vtroque mixtus adhibebatur, siue ad obscuriora è diuinis literis, explicanda, siue ad formandos, corrigendosque mores. Hæc omnia facile colliguntur ex Luca 4. cap. Intrauit (inquit) Iesus secundum consuetudinem suam die Sabbati in Synagogam, & surrexit legere, & traditus est illi Liber Isaia: Prophetæ; & vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi scriptum erat: Spiritus Domini super me: postque recitatum locum, subditur: & cum plicuisset librum, reddidit ministro; & omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum, cœpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta est hæc scriptu-

Origo Concionu ab Hebrais descendit.

Luc. 4.

A ra in

2
 ra in auribus vestris. Similia dicuntur, Actor. 13. Venerunt Antiochiam (nempe Paulus, & Barnabas) & ingressi Synagogam die Sabbatorum sederunt: post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt Principes Synagogæ ad eos dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis, ad populum dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum audite: & post absolutum sermonem subiungitur. Exeuntibus autem illis, rogabant, ut sequenti Sabbato loquerentur sibi verba hæc. & mox: Sequenti verò Sabbato, penè uniuersa Ciuitas conuenit audire verbum Dei. Vbi, & conuentus Ciuitatis, & lectio, sine recitatio Legis, ac Prophetarum habetur, tum exhortatorius, ac parneticus sermo. Sed hæc proximis Christo Domino temporibus, cum certum sit hoc ritu gesta, quanto ante capta sint, non ostendunt. Et sacrarum quidem tractationum origo aliqua, mihi dubium non est, quin ab ipsa prope mundi origine, repeti debeat. Nam et si Philo Iudæus in libro de Abrahamo initio, de antiquis Patribus loquens: Scholas nullas frequentauerant (inquit) nullis præceptoribus vsi fuerant, sed à seipsis instituti doctique, ordinem naturæ sequuti sunt. Tamen cum cæteras disciplinas ab Adamo propagatas apud Christianos Doctores, communis sententia sit, veræ pietatis, ac morum disciplinam, vti maioris momenti est, ita accuratius ab eo traditam; & aliquod iam tum exercitum fuisse religionis magisterium, dubitandum nequaquam videtur. Nec verò Enos, Gen. 4. cepisse dicitur inuocare nomen Domini, propterea quod nullus antea Religionis cultus esset, sed ut eo loco noster Pererius putat, quod eum ipse cura, & prædicatione excoluit. Iam Noe inter Prædicatores merito numeratur, qui à S. Petro, Iustitia præco nominatur, & iterum prædicasse significatur ijs, qui increduli fuerunt, cum fabricaretur arca; quem denique Ioseph Hebraeus refert corrupta hominum facta molestè, & indignè ferentem, adeo suafisse, ut in melius voluntates, ac opéra transmutarent, ut cum videret illos sibi, non parere, veritus ne se, & suam familiam interimerent, in aliam regionem migrarit. Verum qui, quoque modo sacri Conuentus, sermonesque vsque ad id tempus, atque etiam ex hoc tempore vsque ad Moysen fuerint, proditum non est, potuit tamen intelligi vis eloquentiæ ex eo, quod audax ædificandæ turris Babilonicæ consilium ingressos homines, sacra narrat historia, quia erat terra labij vnius, & sermo-

aum

Conuentus,
 Lectio & Ser-
 mo.

Origocõcio-
 num ab ipso
 mundi princi-
 pio.
 Philo l. de
 Abr.

Adam pri-
 mus prædi-
 cator.

Et Enos.

Et Noe.

2. Pet. 2.

2. Pet. 3.

Anti. c. 3.

num eorumdem; nempe ut facile incitari, & inflammari, quæ ad id opus necessaria erat, multitudo posset, quare & totum opus ea communiōe sublata disturbatum est. Videtur deinde aliquod doctrinæ magisterium in Aegypto Ioseph exercuisse; quippe dicitur constitutus à Pharaone ut erudiret Principes eius, sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret, quo loco S. Aug. optime conuenisse dicit tanti patriarchæ zelo, ut non tantum alendis corporibus, sed & ipsis hominibus melioribus efficiendis occuparetur. Nec verisimile est tanto tempore, quo Hebræi in Aegypto vixerunt, omni pietatis doctrina caruisse. Sed illud obseruandum est, cum statuisset eum populum Dominus liberare, & ad certam vitæ pietatisq. rationem formare, Moysi, quem principem legebat, Aaronem eloquentem addidisse, quia (ut infra proprio loco dicitur) præcipuum regendarum communitatum est instrumentum oratio. Prima deinde concio tempore Moysi indicatur in Exodo. ubi ex præcepto Domini, Moyses & Aaron congregauerunt cunctos seniores filiorum Israel, loquutusque est Aaron omnia verba, quæ loquutus est Dominus ad Moysen: ac multi deinceps cætus sermonesq. publici memorantur, præsertim, quibus accepta à Deo Moyses populo exponebat. Atque hæc de vetustissimo sacrarum concionum vsu. Sed ut ad originem lectionum legis, quæ Christi fiebat tempore redeamus, sane antiquam fuisse S. Iacobus in Actis Apostolicis docet, cum ait, Moyses enim à temporibus antiquis, habet in singulis Ciuitatibus, qui eum prædicent. Iosephus autem id à Moyse institutum refert, & ob eam quoque curam cæteris eum legislatoribus præfert. Non semel (inquit) audire, nec secundo, nec sapius, sed in vna quaque septimana, alia opera relinquentes, ad legis auditionem congregari præcipit vniuersos, eamque perfectè condiscere: quod scilicet omnes legislatores reliquisse noscuntur. Hoc Moysi præceptum de cuiusque hebdomadæ ad legem audiendam Conuentu, in sacris litteris disertè (quod ego animaduertentem) non extat. Sed Dent. c. 3. septimo quoque anno legenda præcipitur, anno remissionis, in solemnitate tabernaculorum: significat tamen crebram tractationem Leuit. 10. Deus, dum prohibens Sacerdotes tabernaculum intraturos quicquam quod inebriare posset bibere, causam addit, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum, & mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea. Verisimile tamen est etiam tum sabbatis singulis

Ioseph prædicator.

Psal. 104.

Moyses, & Aaron.

Exod. 4.

Isaac edisæ
1721

Act. c. 15.

l. 2. contra App.

Qualibet septimana Conuentus fiebat.

Leuit. 10.

fuisse morem docendi, quos dies Philo, ubique tradit præcipue fuisse, studio sapientiæ dedicatos, & ob eam rem præsentibus seu Synagogas fuisse quasdam, iustitiæ caterarumque virtutum scholas, & in lib. de vita Moyfis, eum morem, & ipse ab eo repetens describit his verbis. Mos (inquit) erat certis temporibus præcipue sabbatis, operam dare studio sapientiæ, principe (idest Moyse) Doctoris vice fungente, præmonstranteque officia, subditis autem honestè proficientibus, & mores, vitamque corrigentibus. Quæ consuetudo à maioribus per manus accepta, hodieque durat apud Iudæos. Caterum cum initio Moyse fungeretur hoc munere partitum videtur in plures tum, cum septuaginta viros, iussu Dei elegit, qui diuino repleti spiritu, prophetare ceperunt. Nam cum ante ex socer. Ietri consilio legisset qui ad civilem sibi administrationem adiuumento forent, hos, ut maxime in rebus diuinis auxilio essent adlectos docent sacri interpretes. Deut. 29. & 31. Doctorum mentio est, qui ab septuaginta *ἑρμηνευταί* vocantur, & Num. 11. mentio est Magistrorum, quos ijdem *ἑρμηνευταί* vocant: atque ijdem omnino significari omnibus his locis videntur, qui scribæ alibi nuncupantur. Itaque cum (ut recte inter ceteros Tolet. in c. 18. Joann. docet) Scribæ ceperint una cum lege Grammatosagogæ illi ac Doctores, & Magistri scribarum parentes, atque omnino scribæ, statuendi videntur.

In c. 3. Isa. Nam quod S. Hieron: non multo ante Christi tempora extitisse Scribas, & Phariseos ait, vel de solis intelligendum est pharisæis, quos dumtaxat ubique Iosephus inter Iudaicas sectas enumerat, nunquam autem Scribas: vel quod ritus aliquos de nouo, quo tempore Pharisæi orti sunt, ipsi quoque assumpserint. Ex hæcenus dictis, colligitur initium sacrarum concionum repetendum à prima diuini cultus origine. Vbi autem scripta lex accessit, etiam accessisse lectionem eius, & explicationem, constat, quæ propriè ad Sacerdotes, & Scribas pertinebat; quibus deinde non multis ante Christi aduentum temporibus, accessere Pharisæi: proptereaque dictum est, super cathedram Moyfi, sederunt Scribæ, & Pharisæi. Illud tamen negari non potest siue præceptum fuerit Moyfis, ut scribit Iosephus, siue mos ab illo introductus qui præcepti vim habuerit, ut sabbatis ad audiendam legem, & explicationem eius, morumque disciplinam conueniretur, fuisse morem hunc non semel interruptum, vel in captiuitatibus, vel in ipsorum Regum & populi Idololatrijs. Nam certè dum ipsi sacri libri penitus amissi erant,

erant, vt colligitur 4. Reg. 22. & 2. Par. 34. vbi vnus narratur inuentus, cumque traduntur combusti, antequam restituerentur ab Esdra (vt alunt plerique) legi non potuerunt. Sed merito querat aliquis. Num idem esset Lector, & Explicator, quia Christus Dominus prius legit ipse, deinde explicauit Isaia locum. Et Esdra 2. cap. 8. Esdras idem loquitur, & legit. At Philo, loquens de Essæis, aliter eos fecisse ait. Has (inquit) hoc est patrias leges ediscunt, & alio tempore, sed præcipue recurrente die septimo, quem sacratum existimant, feriatumque ab omnibus alijs negotijs, Quoties sacras ædes, quas Synagogas vocant, adeunt pro ætatis ordine, Iuniores ad seniorum pedes confidunt, & ad audiendum se componunt. Ibi alius ex libro legit, alius quispiam vnus è peritioribus accedens, quæ obscura sunt explicat. In Act. Paulus, & Barnabas post lectionem inuitantur à principibus Synagoga, vt loquantur, si quem haberent sermonem exhortationis ad populum: & alibi docuisse in Synagoga dicuntur, nec vnquam legisse. Itaque videtur hic mos fuisse, vt certus esset Lector, sermo ab alijs haberetur, qui si vellent alium scripturæ locum explicare etiam eum legeret, quod fecit Christus Dominus, nec tamen vetitum fuisse, quin legeret idem & explicaret. Quo loco admirari licet singulare Isaia priuilegium, vt eius prophetiam Dominus ipse, & legere stans voluerit, nec solum explicare, sed & demonstrare completam. Rursum dubitari potest, num omnibus liceret in Synagoga docere. Ita affirmant aliqui, & videtur ex eo confirmari, quod Christus Dominus à nullo inuitatus sepe docuerit: Sed mihi verisimile nõ est fuisse promiscuum & confusum morem, sed solum Scribis, & Phariseis licuisse differere etiam non inuitatis pro suo munere: Christum autem Dominum, extra omnem exemplum esse: Paulum sua vsu potestate, quod esset Phariseus, eruditus ad pedes Gamalielis; & cæteros Apostolos, vel inuitatos, vt Paulum, & Barnabam, vel sese obtulisse ac veniam impetrasse dicendi: Neque obstat locus Ambrosij, qui in illa Pauli verba: Potestis enim per singulos prophetare, vt omnes discant, & omnes exhortentur. Hæc (ait) traditio Synagoga est, quam nos vult sectari; quia Christianis quidem scribit, sed ex gentibus factis, non ex Iudæis, vt sedentes disparent seniores dignitate in cathedris, sequentes in subsellijs, nouissimi in pavimento super mattas, quibus si reuelatum fuerit, dandum locum præcipit, nec despiciendos, quia membra corporis sunt: Non (inquam) obstat hic locus, quia solum dicit si cui

An idem esset Lector, & explicator.

lib. quod omnis probus liber.

Act. 13. inuocatus est ad docendum.

An omnibus liceret in Synagoga loqui.

Ambrosij. Cor. 14.

nouissimorum, quid fuerit reuelatum, (vt erat tum extraordi-
 naria illa diuinorum charismatum copia.) dandum ei locum
 esse, non quod ille se nulla potestate dicendi impetrata posset
 intrudere, sed quod offerenti sese, dicendi locus negari non
 deberet. Nam profecto nisi aliquo appareret manifesto mira-
 culo, fuisse nec ne ei vere diuinitus reuelatum, an fallaciter
 à Dæmone illusum; erat id iudicandum antequam cuius e tur-
 ba dicere fieretur. Omnia autem iussit Paulus honeste, & se-
 cundum ordinem fieri: & ne quid diceretur absurdi, ceteros
 diiudicare, nimirum ceteros è prophetis. Non enim (vt Her-
 retici perperam interpretantur) iudicium rerum diuinarum
 imperita multitudini permittitur. Probabile igitur omni-
 no videtur, etiam in Synagoga non licuisse cuius, nisi potestas
 fieret, disputare. Quæritur adhuc. Tertio, sederent ne inter di-
 cendum eo tempore, at starent legentes quidem stetisse, & ex
 c. 8. l. 2. Esdræ colligitur, & satis aperte ipsum Christi Domini
 dum Haim legit, exemplum docet. Communis ibi autem mos
 fuisse videtur, vt doctores sederent: unde & cathedra Moy-
 si nominatur, & sedere super eam Scribæ, & Pharisei, dicuntur.
 Et Christus Dominus Luc. 2. inuentus est duodennis in medio
 doctorum, vtique sedentium, sedens. Cum legisset Isaiam,
 stans, docturus sedet, Matt. 5. Docturus in monte sedet Luc. 5.
 Sedens docebat, de nauicula turbas, Ioann. 8. Sedens docet in
 templo populum, Matt. 26. quotidie apud vos sedebam docens
 in templo. Quod autem dicitur Ioan. 7. In nouissimo autem
 die magno festiuitatis stabat Iesus & clamabat, videtur fecisse
 propter multitudinem, quæ aderat, cum esset opus conatu ma-
 iore, vel vt arbitror, quia non consueto habendis, concionibus
 loco hæc clamauit, sed ex media turba. Illud autem Luc. 6. ste-
 tit in loco campestri, potius videtur significare, quod constite-
 rit & quieverit, quam sicum aut statum corporis Act. 13. dicitur
 surrexisse Paulus vel quod ad dicendum prodierit, consue-
 tumque locum conscenderit, vbi deit sederit, vel quod Ar-
 chisynagogum salutarit, sed plane mihi videtur eo loco stetisse,
 se: nam etsi moris esset sedere, non tamen vetitum, quin si cui
 placeret, commodumque esset, stans diceret, qui oratorum
 Ethnicorum mos erat: & Actor. 5. locutus in Concilio Gam-
 maliel: surrexit. Quod autem Petrus in prima sua concione,
 Act. 2. & Paulus in medio Areopagi steterint; non significat
 morem temporis, sed opportunitatem, ac necessitatem loci. lo-
 cus nuper citatus e S. Ambrosio, sedisse omnes significat, & ta-
 men

Sederent ne
 an starent qui
 Sermones ha-
 bebant.

oratorum in
 templo
 sedere

in medio
 templo

men eodem loco, D. Paulus cum ait: Quod si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat; videtur significare, dicentem stetitisse, eique sedentem opponere. Quare, vt dixi, communi vsu fedisse, aliquando etiam stetitisse videntur. Hæc autem, quæ in Synagoga olim seruabantur, non multum immutata in Christi Ecclesia recepta sunt, ita vt cum ipsa nascente, & crescente, pariter hic ritus & natus, & adultus sit. De posteriore vero tempore, quia res ante oculos est, non est quod dicam. De primo illo docet nos Tertullianus, qui recens ab ætate Apostolorum, de ritu, qui tunc maxime in Ecclesia vigerit, nos ignorare non patitur. Cogimur (inquit) ad litterarum diuinarum commemorationem, si quid presentium temporum qualitas, aut præmonere cogit, aut recognoscere, certe fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam præceptorum inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censurâ diuinâ. In quibus verbis aperte meminit conuentus, cum ait cogimur, & sacra lectionis, seu recitationis, quæ erat commemoratio diuinarum litterarum; denique sermonis seu concionis, cuius ille erat scopus commone, exhortari, mores formare bonos, deprauatos corrigere, & castigare. Idem ostendit locus ex Sancto Ambrosio, in 1. ad Cor. paulo ante citatus. Sed iam vt distinctius proprios Christiani populi ritus tractemus, ab ipso concionatore, quasi nouum principium de sumamus.

De ipso Concionatore. Cap. I I.

Certum est, prædicandi Euangelij munus inde vsque ab origine Ecclesiæ, proprium Episcoporum fuisse, quod ex Actis Apostolicis apparet. vbi propterea Diaconi instituntur, vt Apostoli orationi, & prædicationi instantes sint, & ex Diuo Paulo, vbi se missum dicit ad prædicandum, non ad baptizandum. Ex Dion. quoque Areop. & Apostolicis Constitutionibus perspicue patet, & a nobis infra fusiùs differetur. Et quauis non nisi in sua, cuique Episcopo, diocesi prædicare liceret, tamen illa præcisæ temporibus viguit consuetudo laudabilis, vt Episcopi peregrini, ad verba faciendâ, ab eius Ciuitatis Episcopo ad quem diuertissent, inuitarentur. De qua re in Apostolicis Constitutionibus sic habetur. Rogabis Episcopo eum (idest peregrinum Episcopum) vt sermonem habeat apud populum docendi causa. Est enim hortatio & monitio hospitem

Episcopieræ
Concionato-
res.

Act. 6.

1. Cor. 1.

Const. Ap.
1. 2. c. 58.

grata, & mirum in modum utilissima: qui mos videtur ac-
ceptus ex eo, quod dicitur Act. 13. missos à Principibus Syna-
gogæ, qui inuitarent Paulum ac Barnabam, ut si quis esset in
eis sermo exhortationis ad plebem, dicerent. Idem saepe le-
gimus obseruatum ab antiquis Monachis, qui hospites ad pios
sermone inuitabant. eumque morem, ut multa alia, Sanctus
Cardinalis Borromæus in Mediolanensi Ecclesia, & decretis &
usu, nostra memoria reuocauit. Addi illud potest, veterem
fuisse ritum, ut Episcopum prædicantem, Diaconi custodi-
rent, quos Euaristus septem esse voluit: Assistebant autem
Episcopo, eumque custodiebant, non quod aliquod periculum
inesset, illique instar Prætorianæ cohortis adessent, sed ad
maiestatem diuinorum eloquiorum indicandam; interimque
ut cauerent, ne quid in populo strepitus, aut turbæ coarretur.
Præter Episcopum, licebat etiam Præbyteris conciones habe-
re. Quod quidem in ijs Ecclesijs, quæ Episcopo carebant,
nullam habet difficultatem. In Africa tamen, coram Episco-
po ne eius quidem iussu mos erat Præbyterum loqui: propter
eaque Possidius in S. Augustini vita narrat, periniquè tulisse
alios Africæ Episcopos, quòd Valerius Antistes Hippo-
nensis, Augustino etiam non Præbytero docendi munus de-
disset. Quam consuetudinem perstringit Sanctus Hierony-
mus his verbis: Pessima consuetudinis est in quibusdam
Ecclesijs tacere præbyteros, & præsentibus Episcopis non
loqui, quasi aut inuideant, aut non dignentur audire. Socra-
tes refert, ministerium verbi Dei interdictum Alexandria præ-
byteris, ex quo tempore impius Arrius præbyter sermoni-
bus suis Ecclesiam Dei dilacerauit. Auxentius vir sanctissi-
mus, ut est in historia Concilij Constantinopolitani sub Leone
ad Synodum inuitatus, excusabat se dicens non esse Monacho-
rum docere, sed doceri, & illud munus ijs conuenire, qui ho-
norati Pontificatu essent. Paulatim tamen ut videmus, ab
Episcopis munus hoc Apostolicum ad præbyteros defluxit, ut
iam penè non nisi horum voces è suggestis audiantur. Histo-
ria Tripartita, & Nicephorus narrant, Romæ nec Episcopum,
neque alium quemquam in Ecclesia ad populum verba fecisse:
quod & per se incredibile est, & falsum esse non solum ex Gre-
gorij Magni, & ante eum Magni Leonis homilijs apparet; sed
etiam è ferm. 2. de Resurr. S. Leonis, vbi adijciendum Euan-
gelicæ narrationi sui sermonis officium dicit, quod populus
piæ consuetudinis debitum deposceret, & ex Prudentio, qui

Tri-

Diaconi Epi-
scopum cus-
todiebant
Euar. ep. 1.

Præbyteri
an docerent.

Hier. epist.
ad Nepot.

Augustinus
de Consensu

1. 1. c. 39.

1. 12. c. 34.

Gregorius
Magna

Tribunal describit, vnde Deum prædicabat Antistes. Haud vero dubium est Diaconis quoque verbum Dei tractare aliquando fuisse concessum. Notum est ex Apostolorum actis, quanto spiritu & fructu Diaconorum Princeps Stephanus, de Christo Domino disputaret, & plenus gratia, & fortitudine multa signa faceret. Philippus vnus e septem Diaconis propterea in Act. Euangelista nominatur, non quod scripsisset, sed quod prædicaret Euangelium. S. Ignatius ad Philadelphenos scribens Philonem Diaconum laudat, qui sibi in sermone ministrabat; eosdemque monet, vt Episcopo & presbyteris, & diaconis attendant In Epist. verò ad Eronem Antiochiæ diaconum, lectioni (inquit) attende, vt non modo ipse leges noueris, sed etiam alijs eisdem interpreteris vt Dei athleta. Præcipue verò hoc munus Diaconi obibant persequutionis tempore in adhortandis, qui propter fidem habebantur in vinculis. Hinc Cyp. in præteritum (inquit) semper sub antecessoribus nostris factum est, vt Diaconi ad carcerem commeantes martyrum desideria, consilijs suis, & scripturarum præceptis gubernarent. Et hæc fortasse est causa, præter aueritatem auferendi thesauros, quos Diaconi custodiebant, cur persequutio acerrime eos infestaretur, quod nimirum ceteros ipsi Christianos sua industria confirmarent. Origeni quoque ante sacerdotium fuisse docendi publice munus permissum Nicephorus narrat, & cum id tamquam numquam ante factum Demetrius Alexandrinus Episcopus reprehenderet, contra esse allatis exemplis, Episcopi responderunt, postea vero res Pontificum, & Conciliorum decretis constituta, quæ in præsentia persequi necesse non est. Dubitari hic potest constituta iam Ecclesia Christiana, sicut supra de vetere quæsiuimus, stantes ne, an sedentes suas conciones antiqui nostri patres haberent. S. Thomas sic ait. Christus docuit sedens, & stans, sedens quidem discipulos Matth. 5. stans autem turbas vt hoc loco, & ideo inoleuit consuetudo in Ecclesia, vt turbis prædicetur stans, Religiosis verò, & Clericis sedendo: cuius ratio est, quia cum prædicatio ad turbas sit quasi ad eas conuertendas, fit per modum exhortationis, sed cum prædicatio ad Clerum sit quasi iam ad existentem in domo Dei, est vt quadam commemoratio. Eadem tradit in c. 5. Matth. quæ tamen, rationem facti magis conuenientem quam probabilem originem habent. Nam sui moris fuisse Christus dixit, sedendo quotidie in templo docere, vbi non solum discipulos, sed etiam turbas docebat. Et sedens docebat de nauicula

Diaconi etiã prædicabant.

Cap. 21.

Cyp. ep. 11.

Diaconi futuris martyribus prædicabant.

l. 5. c. 14.

An Concionator sederet, vel staret.

S. Thom. in Ioan. c. 7.

cula turbas, uti supra diximus, & raro & solum in extraordinarijs quibusdam sermonibus stans aliquando docuit. Ceterum ad populum verba facientes stetisse antiquos concionatores, multa sunt testimonia. Chryf. causa tui presbyter sedet, causa tui rectus stat doctor, laboribus, & afflictione affectus. & Hom. 16. ad pop. Ant. Nisi multam a patribus necessitatem sustinuissem, neque surrexissem, neque locutus fuisset. S. Aug. Nostis fratres quia ad panem ventris, cum labore peruenitur, quanto magis ad panem mentis cum labore statis, & auditis, sed nos enim maiore stamus, & loquimur. In Psal. 32. Adhuc quidem spectatores in theatro forte insanunt, & in sole sedent, & nos si stamus, in ymbraculo stamus. In Psal. 147. Gaudeo tantam esse voluntatem, & voluptatem in veritate verbi Dei, ut studium nostrum bonum, in bono, & de bono vincat studium insanorum currentium in amphitheatrum. Num quid illi, si tam diu starent adhuc spectarent? Hæc quidem significant morem standi fuisse. Adde quod magnus ipse Constantinus, ut in eius vita refert Euseb. cum plurimum deditus esset habendis concionibus, quod suarum esse partium existimaret, imperio suo parentes ratione regere, si qua eo dicente incidisset occasio de Theologia loquendi, in rebus diuinis erecto corpore consistebat, contractoque vultu, & depressa voce, adhibita summa prudentia, & moderatione, presentium animos celesti disciplina, initiare, ac deuouere videbatur. Ceterum ex altera parte idem S. Aug. se aliquando sedisse docet Hom. 20. lib. 50. Hom. Quare loquor? quare hic sedeo? quare uiuo? nisi hac intentione, ut cum Christo simul uiuamus? Ser. 49. de diuersis. Ut ergo vos non diu teneam, præsertim quia ego sedens loquor, vos stando laboratis. Cassio. in Trip. & Niceph. l. 13. cap. 4. verba fecisse dicit D. Chrysostomum in ambone residentem. Existimo tamen utroque modo factum, sed communiorem fuisse morem, ut stantes loquerentur nisi aut senectute, seu infirmitate id non permittente, nam & illud ex Aug. postremo loco allatum, videtur excusatio quod sederet, tamquam præter morem. Quamquam diuersis in Ecclesijs diuersi erant mores, ut Aug. aperte significat de Cath. rud. cap. 13. quem infra locum apponam. Illud præterea hic prætermitti non debet, aliquando non habitos uiua voce sermones, sed per Notarium recitados. Hoc se fecisse D. Greg. his verbis profitetur: Multis vobis lectionibus fratres charissimi, per dictatum loqui consueui; sed quia lascescente stomacho ea, quæ dictaueram, legere ipse non possum, & quof-

In Matth.
hom. 32.

Aug. tract.
19. in Ioa.

Exemplum
Constantini
Magni.
Euseb. l. 4.
c. 29.

Cassio Tr.
l. 10. c. 4.

Sermones per
Notarium reci-
tari solebant
aliquando.
l. 40. hom.
21. initio.

& quosdam vestrum mihi libenter audientes intueor, unde
 nunc a memetipso exigere volo contra meum morem, ut inter
 sacra missarum solemnia, lectionem sancti Euangelij non di-
 stando, sed colloquendo edisseram; sicque excipiat, ut loqui-
 mur; quia colloquutionis vox corda torpentia plusquam ser-
 mo lectionis excitat; & quasi quadam manu sollicitudinis, ut
 euigilent pulsat. Et in prologo earundem homiliarum sic ait:
 inter sacra missarum solemnia ex his, quae diebus certis in
 hac Ecclesia legi ex more solent, sancti Euangelij 40. lectiones
 exposui, & quarundam quidem expositio, assistenti plebi est
 per notarium recitata, quarundam vero explanationem coram
 populo ipse loquutus sum; atque ita ut loquebar excepta
 est. Hic mos non solum habendi, sed & recitandi conciones vi-
 detur fuisse causa, cur S. Augustinus, Psalmum 118. per Sermones
 explicauerit. Nam statui (inquit) per sermones id facere,
 qui proferuntur in populis; quas Graeci homilias vocant. hoc
 enim iustius esse arbitror, ut Conuentus Ecclesiastici non fratri-
 dentur Psalmi huius intelligentia, cuius ut aliorum, delectari
 assolent cantilena. In Synodo Vasensi ita decernitur si praesby-
 ter aliqua infirmitate prohibente, per seipsum non potuerit
 predicare, sanctorum Patrum Homilia a Diaconis recitentur.
 Videndum autem est nunc significet se scripto dixisse S. Aug. seu
 Fulgentius Serm. 6. de sanctis, dum ita orditur, quoniam video
 nostras disputationes, graphio ceraque ligari, & nequaquam
 sumus idonei lectitare, adiuuate me ipsum, quae so. intercessu
 vestro, fortasse non lectitare sed dictare legendum sit, quod di-
 xerit quia videbat excipi scripto suas disputationes. Nam
 fuisse morem excipiendi praeter locum ex S. Greg. paulo ante
 citatum, non raro ostendit S. August. praesertim dum Psalmos
 enarrat, & testatur in eius vita Possidius, & Metaphrastes in
 vita Chryf. & colligitur ex Socrate ubi ut ostendat Attici Pa-
 triarchae Constantinopolitani conciones, nullo in pretio habi-
 tas, neminem fuisse ait, qui eas scriberet. Ex dictis apparet
 priscos concionatores sapissime colloquutione vfos non de scri-
 pto legisse, non raro tamen eorum Sermones lectos fuisse. Pos-
 sunt his addi duo alia primum de modo indicendi silentium,
 Act. 13. dicitur surgens autem Paulus, & manu silentium indi-
 cens ubi Chryf. ait fuisse eum morem Iudaeis quod ex cap. etiam
 19. Actorum potest intelligi ubi dicitur. Alexander autem ma-
 nu silentio postulato volebat reddere rationem populo & cap.
 21. Paulus stans in gradibus annuit manu ad plebem, & magno
 silentio

Syno. Vas.
can. 4.

Scripto sole-
bant excipi
conciones no-
numquam.
Ex Tripa-
list. lib. 11.
6. 2.

Modus indi-
cendi silen-
tium.

silentio facto allocutus est lingua Hebræa, & cap. 12. de Petro, annuens ait eis manu, ut tacerent, narrauit, quomodo Dominus eduxisset eum de carcere. Non tamen S. Chrysol. tantum Iudæis affirmat hunc morem fuisse, quare non mirum si apud alias gentes inueniatur. Porro inter primos Christianos Diaconus voce clara ante sacram lectionem solebat silentium

imperare, ut constat ex Clem. & alibi, ita præcipit: Diaconus
 1. 2. c. 57. et
 1. 8. cap. 11. populum speculetur, ne quis murmure obstrepât, dormitet, aut nutus faciat, oportet enim stare in Ecclesia sapienter, sobrie, & vigilanter auribus ad verbû Domini intentis. S. Chrysol. Hom. 19. in Acta. Stat minister, communis minister alta voce clamat, ac dicit attendamus, & sapius illam vocem clamat. Hæc communis Ecclesiæ est, quam ille emittit, & nullus attendit. Post

illam incipit Lector. Secundum est de salutatione Angelica, quam nunc ante concionem pronunciamus. Cuius instituti ante
 Salutio An
 gelica ante
 concionem. te B. Vincentium Ferrerium, qui solet præmittere suis Sermonibus, salutetur B. Virgo, Auctorem nullum inueni. Arbitror, esse recens institutum, & inductum forte propter Hæreses in B. Virginem exortas, cum ipsa sit, quæ omnes Hæreses interimere queat. Adde quod in hac oratione mentio fit Incarnati Verbi, cuius mysteria maxime prædicanda sunt, ut Paulus Ti-

Aug. 4. de
 doc. c. 15.
 Chrysol. bo. 3
 de incomp.
 Dei nat. tum monet Hæc loquere, & exhortare. Oratio certe ante concionem semper usurpata fuit, & passim in suorum Sermonum initio S. Patres legimus orationes populi postulare, Nec vero dubitari debet morem inchoandi à signo Crucis esse peranti-

quum. Cum enim dicat Tertull. Ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum, & exitum, ad vestitum ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcumque nos conuersatio exercet, frontem Crucis signaculo terimus, quis ambigat, & concionem auspiciaturos idem fecisse? Corippus quidem Grammaticus Africanus dum versu orationem exequitur, quam Iustinus Imperator ad populum habuit statim ut accepit insignia Imperij anno, ut Baronio placet quingentesimo sexagesimo quinto, hæc canit.

Ipsæ coronatus solium conscendit auitum,
 Atque Crucis faciens signum venerabile, sedit.
 Erectaque manu cuncto præsentem Senatu.
 Ore pio hæc ait.

Consueverant interesse concionibus, non Christiani solum sed etiam cathecumeni, quod vulgatum est: sed confiderandum quid sibi velit Ambrosius dum ait post lectiones atque tractatum dimissis cathecumenis symbolū aliquibus competentibus, in baptisterijs tradebam basilicæ, ijdem enim videntur esse competentes, & cathecumeni. Extat sermo S. Aug. ad competentes, vbi & ipsum vocabulum non aliunde, quam de simul petendo, atque vnum aliquid appetendo compositum dicit. Quod si qua distinctio est, ea videtur posse tradi, vt cathecumeni omnes dicerentur; quamquam Baptisimum in præfens differrent: Competentes autem ij præcipue, qui peterent innoxie essent suscepturi: quæ distinctio videtur confirmari ex verbis S. Augustini de Victorino loquentis. Vbi autem imbutus est primis instructionum sacramentis (nempe inter cathecumenos) non multo post etiam nomen dedit, vt per baptisimum regeneraretur (scilicet inter competentes adscriptus) Dimittantur autem post sermonem cathecumeni; vnde Augustinus. Ecce (inquit) post sermonem fit missa cathecumenis, manebūt fideles, id est missio fit cathecumenorum, vnde & missa cathecumenorum; pro ea parte, quæ vsque ad oblationem continetur, nomen accepit. Nec hi solum ad sermonem conuenire poterant, sed etiam Hæretici, Pagani, Iudæi. Ita habetur de cons. & in Carthag. 4. cap. 84. Severe etiam obseruatum est, vt ante benedictionem fidelium nemo discederet: quin & Canon extat Conc. Carth. in hæc verba. Sacerdote in Ecclesia Dei verba faciente, qui egressus de auditorio fuerit excommunicetur, & in Conc. Agathensi statutum est, ne ante Sacerdotis benedictionem populus egredi præsumat: quod si qui fecerint ab Episcopo publice confundantur. Cui decreto occasionem dedit Cæsarius, qui concilio præerat, cuius historiam si lubet, vide apud Surium die 27. Augusti. Intererat autem populus, separatim viris, feminisq. discretis, quem morem egregie describit Philo Iudæus dum de Essæis agit, per sex dies (inquit) seorsum quisque in suis illis modo dictis Monasterijs philosophantur, non progredientes foras; imo ne prospicientes quidem: septima verò conueniunt in cætum communem, & iuxta ætatis ordinem confidunt, decenti habitu, manus continentibus sub pallio, dextram inter pectus barbamque sinistram appli-

Omnes inter
esse poterant
concioni.

Epist. 33.

Ser. 8. de
diuersis.

Competentes
qui sint.

Lib. confes.
8. c. 2.

Ser. 237.

Missio Cath
ecumenorum.

dist. 1. c. 66.

Carth. c. 24

Separati viri
& mulieribus.
Philo de
vit. cont.

appli-

applicatam lateri Tum progressus in medium natu maximus
 disserit; & post pauca reliqui omnes auscultant per summum
 silentium, annutantes oculis tantum, aut capite. Id commune
 femineum, in quod septimo quoque die conueniunt, septo clau-
 ditur duplici, separatis virorum, & mulierum catibus. Nam
 mulieres quoque simul auscultant ex more, dumtaxat quæ in-
 stitutum idem sectantur: medius autem paries à solo surgit,
 eribus quattuorue cubitis, in modum loricae: superiora vs-
 que ad tectum patent, vnde gemina prouenit commoditas, &
 quod pudori feminei sexus consultitur, & quod verba doctoris
 exaudiuntur facile, absque vllis obstaculis, quæ vocem eius
 intercipient. Hac Philo de Essais refert, quos fuisse primos
 Christianos sub Sancto Marco in Ecclesia Alexandrina docet
 Hieron. sequutus Euseb. l. 2. hist. c. 15. Idem asserit Epiph. qui
 etiam Essaios ait esse dictos quasi Iessios à Iesu; Idemque signi-
 ficat Cass. de Inst. can. sed nobis non est hic immorandum quia
 esset digredi extra institutū, legat qui velit Baron. anno Chri-
 sti 64. qui horum patrum testimonia allatis etiam rationibus
 confirmat. Sed redeuntes ad id quod dicebamus Clemens ita
 inquit. Sit autem horum cura (idest diaconorum) vt laici, in
 altera parte, ordine, decore, & quiete sedeant. Item vt sedeant
 mulieres separatim, & cum silentio, ne, vt ait Cyr. Hierol. in
 præfatione ad cathecheses, studium salutis sit perditionis oc-
 casio. Sanctus Augustinus. Populi (ait) confluunt ad Eccle-
 sias casta celebritate, honesta vtriusque sexus discretionem,
 vbi audiant quam bene hic ad tempus viuere debeant, vt
 post hanc vitam beate, semperque viuere mereantur. Vbi
 sancta scriptura iustitiæque doctrina de superiore loco in con-
 spectu omnium personante, & qui faciunt, audiant ad præ-
 mium, & qui non faciunt, audiant ad iudicium. Sanctus
 Chr. Oportet quidem interiore pariete à mulieribus dissep-
 rari (idest viros) Verum quoniam non vultis, ideo necessarium
 esse patres nostri putauerunt, saltem his ligneis parietibus vos
 dissep rari. audiui autem ego à senioribus non fuisse hos pa-
 rietes ab initio (intellige primis statim annis nascentis Ecce-
 sie) Caterum ab initio ex ipsis Apostolorum temporibus cepit
 se hanc separationem inter viros ac mulieres, ex citato Clemen-
 tis loco potest intelligi. Cum autem improbitas paulatim
 cresceret, etiam septa plerisque locis adiecta conijci potest
 Apud Græcos, vel certe Constantinopoli in sublimi tabulato
 feminae considebant, cui etiam velum S. Chryf. vt in eius vita

Meta-

Esse an esset
 Christiani
 In l. de ser.
 Eccl. in
 Marco, &
 in Philone.
 Epiph. her.
 29.

l. 2. c. 5.
 l. 2. c. 5. et 7

August. de
 ciu. Dei l. 2
 6. 27.

Chr. ho. 74.
 in Matth.

Metaphrastes narrat, obtendi iussit, cum vnus ministrorum fa-
 crorum, aliquando oculum in despectantem feminam contie-
 cisset. Huius tabulati & Naz. in somnio meminit, quod infra
 ponetur. Ostendit, præter hæc, idoneis testimonijs Io. Steph.
 Durantius Mares in australi parte, Fœminas in boreali consti-
 tisse. Item virgines à cæteris mulieribus in Ecclesia fuisse di-
 seretas, ostendit etiam S. Ambr. Nonne (inquit) vel illum locū
 tabulis separatum, in quo in Ecclesia stabas, recordari debui-
 sti? Totus vero populus separatus erat à clero, nam templū
 olim, duas præcipue habebant partes, quarum altera gradi-
 bus sublimior, Clero, Altera humilior, Populo erat destinata,
 & quidem eæ partes apud Græcos, etiam cancellis dirimeban-
 tur, quos præclare Naz. in carmine ad Episcopos, significare
 ait duos mundos, alterum stabilem, alterum fluentem, ho-
 mines, ac diuos.

*Durant. de
 Rit. Eccl. l. c. 18.
 l. ad Virg. l. c. 6.
 Populus à
 clero separa-
 tus.*

Hos quoque (inquit) qui mundos dirimunt, quorum effluit

Alter at vsque viget, stabilisq. in secula durat

Diuosq. atque homines discludunt limite certo

Cancellis, &c. Iam vero an auditores stantes concioni

adescent an sedentes colligi ex dictis potest: sed est distinctius

explicandum: Populum in Africa stantem audiuisset, saepe Aug.

offendit cum ait: Non in his sermonibus, sed in alijs laboriosis

litteris querat, nec stando & audiendo, sed potius sedendo &

legendo condiscat. Hom. 26. ex l. 50. Hom. vbi fecisset pote-

statem sedendi quibusdam infirmioribus, & femina alia non

infirmæ eam sibi licentiam sumerent, & prosternerent se se, &

garrirerent, rogat vt saltem sedeant & taceant. Verum alius in

alijs Ecclesijs mos erat. Idem Aug. cum dixisset occurrendam

tædio cathæcumeni, oblata ei sessione, subdit. Quamquam

sine dubitatione melius fiat, vbi decenter fieri potest, vt à prin-

cipio sedens audiat longeque consultius in quibusdam Eccle-

sijs transmarinis, non solum Antistites sedentes loquuntur, sed

ipsi etiam populo sedilia subiacent, ne quisquam infirmior stā-

do lassatus, à saluberrima attentione auertatur, aut etiam

cogatur abscedere. Addamus hic laude ac imitatione dignum

Magni Constantini exemplum, qui ipsummet Eusebium, qui

hæc scripsit auditorus in Basilica, rogatus vt in preparato

confederet solio, recusauit, cumque iam multum temporis flu-

xisset, & finem facere Eusebius veller, ne nimium Imperator

defatigaretur, ille restitit, & ad sermonem absoluendum hor-

tatus

*An populus
 stas audiret.
 Aug. tract. 112. in Io.
 initio.*

*De cathæc.
 rud. c. 13.*

*Constantini
 Magni exem-
 plum.
 Euseb. l. 4.
 de vi. Cōst.
 c. 33.*

tatus est. Cum vero Eusebius rursus flagiraret, ut sederet, subtristi, & austero vultu respondit, nefas esse institutis de Deo disputationibus, negligentibus aures præbere. sibi verò esse hoc imprimis utile, cum pium sit de diuinis rebus differentes, erectos audire.] Præterea illud etiam hic adijciamus. Valde olim viguisse in populo plaudendi morem magna ex parte reprehendendum. De quo fuse, & optimè Chrysost. ad popul.

Acclamatio-
nes, & plau-
sus.

Chr. ho. 38.
ad pop. An.

Hieron. ad
Nep. de vi.
etc.

Ser. 44.

Act. 20.

Antiochen. & alibi vehementer instat, ut prava illa consuetudo tollatur, hom. 28. Laudastis (inquit) dicta: sed plausibus mihi non est opus, neque laudantium vocibus & tumultu; unum dumtaxat volo, ut cum quiete, & intelligentia audientes, quæ dicuntur, faciatis. Hoc mihi pro plausu, hoc pro laudationibus. Eandem significauit immodicam plaudendi consuetudinem Nazianzenus, cum interrogante S. Hieronymo, ut ipse idem refert Hieronymus, quid sibi vellet in Luca sabbatum *ἡμερῶν σαββάτων*, eleganter lussit: Docebo te (inquit) super hac re in Ecclesia, in qua mihi omni populo acclamante, cogaris inuitus scire, quod nescis, aut certè si solus taceris, solus ab omnibus stultitiæ condemnaberis. Quibus verbis magnus ille Theologus significauit, plausus fieri solitos à populo etiam ad ea, quæ non intelligeret. Quod euenit S. Augustino, cum, ut legitur serm. 47. de diuersis; ante solutam questionem, populus acclamauit. Quare ipse subiecit: quid enim dixi? quid laudastis? Ecce questio est, & tamen iam laudastis.] & serm. 3. de malis Christianis: Neque mirimini (inquit) multitudinem malorum Christianorum, qui Ecclesiam implent, qui ad altare communicant, qui Episcopum, vel Præbyterum de bonis moribus disputantem, magnis vocibus laudant.] In verba ramen Psalmi 147. qui posuit fines suos pacem: cum populus acclamasset, subiecit potius laudans, quomodo exultatis omnes, nihil dixeram, nihil exposueram, versum pronunciaui, & exclamastis?]

De Tempore. Cap. IV.

Die dominice
habebatur
sermones.

Tempus, quo sermones habebantur ad populum, inde usque à temporibus apostolicis, cepit esse dominicus dies, qui successit Christianis, loco Sabbati Iudæorum; & colligitur ex Act. vbi dicitur: Vna autem Sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat profecturus in crastinum, quo loco vna Sabbati, ut apud Matth.

Prima

Prima sabbati est dies prima post sabbatum, idest dominica. Clemens: Die dominico, qui est dies Resurrectionis, studiosius templum domini adite, vt Deum laudibus celebretis, qui fecit omnia per Christum, quem ad nos misit, & pro nobis morti permisit, & a mortuis excitauit: quid enim apud dominum excusare poterit, qui eo die ad audiendum verbum Dei salutare non conuenit?] Iustin. Die, qui Solis dicitur, omnes qui in opibus vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariaq; Apostolorum, vel Prophetarum scripta leguntur, quãdiu hora patitur, deinde vbi is, qui legit desistit, is qui præest admonet & hortatur, vt ea quæ lecta sunt bona imitemur. Tum surgimus omnes & comprecamur.] S. Aug. se ipsum narrat solitum Mediolani omni die dominico audire S. Ambrosium, verbum veritatis recte tractantem. Hinc præclara illa Chrysostomi admonitio, vt totus dies ponatur in recolendis auditis: cum enim reprehendisset auditores, quod conceptam in sermone audiendo deuotionem, statim digressi perderent, & saltem imitandam dixisset curam hominum in custodienda pecunia, subdit: Paucos enim plerumque nummos cum aliquis accipit, & sollicitè reponit in sacculo, & diligenter obfignat sigillo, Nos verò postquam longe auro, gemmisq; pretiosiora suscepimus eloquia, & inestimabiles spiritualium opes bonorum, neque ea in thesauro animorum recondimus continenda, sed passim atque negligenter mentes nostras effluere permittimus. & post pauca. Ne igitur ista contingant, legem hanc nobis statuamus immobilem, nec nobis tantum, sed coniugibus etiam liberisq; nostris, vt vnum hunc totius hebdomadis diem, quo ad audiendum concurritur, totum in eorum quæ dicuntur meditatione ponamus.] habebantur autem fere sermones dum fiebat sacrificium intra missarum sollempnia post Euangelium sollempni ritu à Diacono recitatum. Vide apud Clem. D. August. ex lecto Euangelio, & alijs lectionibus recitatis sæpe exorditur. Ita facit præcipue ser. 7. de ver. apostol. & ser. 237. de tempore. Aliquando & ante Euangelium tractatus fiebat. nam ser. 90. de tempore ait: In lectione quæ nobis ad missas legenda est. Et sine dubio habebatur interdum exhortatio extra Missæ tempus. Non solum autem dominicis, sed etiam diebus festis Sanctorum, præcipue martyrum, fuisse morem concionandi satis declarant ipsi, qui extant Sanctorum Patrum sermones. Quibus diebus etiam solebat ipsorum martyrum historia recitari, vt passim videre est in sermonibus S. Aug. de sanctis. Immo

Const. ap. c. 59.

Iust. 2. ad Ant. apolog. ad finem.

Post concionem simul precabantur.

Lib. confes. 6. c. 3.

Chri. bo. 3. in Matth.

Dies festus in meditatione expendendus.

Clem. 1. 2. c. 57.

In festis Sanctorum conciones fiebant.

B hic

hic accuratissimus Pastor etiam, quæ recens accidissent miracula digna cognitu, recitari iubebat. Vide ser. 31. de diuersis, & 39. vbi sunt hæc verba, Ego quia mando memoria de libellis miraculorum martyris, quæ in conspectu vestro leguntur.] Alexandrinis fuisse morem proprium narrat Niceph. vt quarta hebdomadis die, & ea quæ Parasceue dicitur (idest feria sexta) scripturas legerent, & Doctores eas exponerent. In Cypro autem, & Casarea Cappadocum eas in sabbato, & Dominico die, vesperi post lucernarum accensionem Episcopi, & Presbyteri interpretarentur. Nec Dominicis solum festisque diebus, sed sæpe quotidie sermones habebantur à diligentibus ac doctis pastoribus: multæ in S. Chryf. habitæ leguntur homilia continuis deinceps diebus: multæ in S. Aug. vt apparet ex ipsa mentione hesterni sermonis, vel crastini. Tract. 8. in Io. in fine: Sunt forte hodie multi, qui propter solennitatem diei, non propter audiendum sermonem venerunt, crastino qui venerint, venient audituri, vt nec fraudemus studiosos, nec grauemus studiosos.] In prohemio tractatum in Epistolam B. Ioannis. Meminit sanctitas vestra Euangelium sancti Ioannis, ex ordine lectionum, nos tractare solere, sed quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ, vt aliæ esse non possint; ordo ille quem susceperamus necessitate paululum intermissus est, non omissus. Cum autem cogitarem quid secundum hilaritatem presentium dierum, per hanc hebdomadam vobiscum de scripturis agerem, quantum Dominus donare dignatur, quod posset in his septem, vel octo diebus finiri, occurrit mihi Epistola B. Ioannis.] & tract. 9. in eam Epistolam initio: Intercesserunt autem, vt intermitteremus textum huius epistolæ, quædam pro diebus festis solennia lectionum, quæ non potuerunt nisi legi & ipsa tractari, nunc ergo ad prætermisum ordinem redeamus.] Hinc intelligimus tractatus in Euangelium, & in Epistol. S. Ioannis habitos perpetuis fere diebus. Vide à tractatu 15. ad 33. Idemq; in multis psalmorum enarrationibus animaduertere licet. Verum maximus hic doctor, velut perennis diuinæ sapientiæ fluius bis eodem die aliquando populum alloquebatur. Secundam concionem in psal. 88. ita exorditur. Ad reliqua psalmi de quo in matutino loquuti sumus, animum intendite,] & priorem sic terminat, Quod restat si placet seruemus, quia longus est psalmus, & adhuc vobiscum aliquid in nomine Christi sumus acturi. Rescite vires

Aliquando
bis in die ha-
bebantur con-
ciones.

vires non dico animi vestri, nam video quod animo infatigabiles estis, reficimini, & refecti ad cibos redite.] Hanc sermonum frequentiam habebant, præcipue in tractatibus, cum librum aliquem è sacra scriptura interpretandum ordine ad populum suscipiebant, idque hoc ordine fiebat. Prius recitabat lector eam partem sacrae scripturae, quam tractator erat expofiturus, S. Aug. Hucusque (inquit) Psalmus lectus est hodie, In 1. parte
 hucusque tractandus est.] Itaque vt commodum erat ad vnus ps. 39.
 sermonis explicationem, ita diuidebant lectiones, quæ scilicet voluntariæ erant; nam quæ iam certis temporibus fixæ ac stabilitæ legebantur, de ijs nihil immutabant. Ferebat autem vel ipsemet suum codicem tractator, vel accipiebat à lectore. Augustinus pauca præfatus. Ipsa (inquit) de libro Act. Apostol. ser. 30. de
 vobis lectio recitabitur, vt videatis vbi descripta sit forma, diuersis.
 quam desideramus implere. Dum ergo recitatur, vos attentissimos esse volo, vt post eius recitationem, quod institui, loquar. & subditur: Lazarus Diaconus legit. & mox: Cumque Gestabant in
 Lazarus Diaconus recitasset, & Episcopo Codicem tradidisset, Augustinus Episcopus dixit. Ego etiam legere volo, plus manu Codicem.
 enim me delectat huius verbi esse lectorem, quam verbi mei disputatorem.] Fuisse autem ordinarium morem, vt codicem tractator in manibus haberet, apparet tract. 15. in Ioan. Hoc lectum est, & hanc lectionem tractandam in manibus gestamus, tract. 35. in fine: Depositurus sum & ego codicem istum, tract. sequenti: & tamen etiã nos humi repetes, audemus tractare ista &c. quare ista dixi? forte enim post hæc verba, quibusquam mihi iuste dicat: pone ergo codicem, quod excedit mensuram tuam, quid sumis in manum tuam?] tract. 40. De Evangelio S. Ioannis, quod gestare nos videtis in manibus, iam multa audiuit charitas vestra. Apparet autem ipsummet, prout explicabat, solitum particulatim legere ex multis locis. tract. 45. in Ioã. Legamus ergo. Quia venturus est &c. ser. 45. de diuersis: Hoc quod gestamus in manibus, scriptura scilicet, quam videtis, commendat nobis inquirendam, & laudandam mulierem quamdam, de qua paulo ante cum legeretur audistis, de hac, secundum lectionis tenorem, quam me portare conspiciatis, pauca pro tempore, quæ Dominus suggererit dicam.] In Psal. 127. Quamquam cum cantaretur audiuimus, quia breuis est curro eum, non tractans, sed legens. In Psal. 21. Quid si mihi aliquis dicat: O stulte quid interrogas? Codicem portas, legamus igitur quod modò dictum est.

est. In Psal. 79. Tamquam eruditi in schola Christi currere debemus quæ plana sunt; vt si forte obscura exigunt officium interpretandi, ea quæ plana sunt, legendi officium à me debeant efflagitare. S. Chrysostomus, in prima quam habuit homilia, aliquot etiam versus è Psalmo 148. legisse videtur, cum aliud tamen tractaret. ait enim. Cæterum, vt vobis quod dico, fiat euidentius, ipsum Psalmum ab initio vobis prælegemus. & S. Augustinus ipsum S. Cypriani volumen pro concione legit, ser. 14. de verbis Apostoli. Rogo (inquit) vos, vt paululum acquiescatis: lego tantum. S. Cyprianus est, quem in manibus sumpsi, antiquus Episcopus sedis huius. Quæ authorum ipsorum prolatio, nescio quod maius & fidei, & authoritatis pondus suo loco habet: & posset aliquando à nostris fieri, quamuis non sit vsus.

De loco. Cap. V.

Vbique prædicatio haberi potest.

Locus sacrarum Concionum semper fuit is, qui iudicaretur ad frequentiam aptus, & hoc significat, vt sæpe est in Prophetis & Psalmis, Dei nomen laudandum in portis. S. Ioan. Baptista erat prædicans in deserto, cum multitudo ad eum conflueret. Christus Dominus in monte, in littore, etiam in domibus priuatis docuit: idque magna cura faciendū, & conquirendos etiam auditores, ostendit parabola illa Matth. 22. cum Dominus nuptiarum misit seruos in exitus viarum, & vt addit Lucas, in vicos & plateas Ciuitatis, in vias & sepes iubens etiam compellere intrare, vt impleretur domus. Et huc videtur spectare quod dicitur in Prou. Sapiëntia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum Urbis profert verba sua. Eam sedulitatem secuti Apostoli vbicunque se ferebat occasio, diuina spargebant semina, eumque imitati morem apostolici viri, S. Vincentius Ferrerius, Petrus Martyr, Antonius de Padua, Bernardinus Senensis, & alij magnas attulere promiscuæ multitudini utilitates. Et sanè egregium est opus charitatis hominibus in foro desidentibus, nec alioqui Ecclesiam adituris, diuina monita intonare. Sanctus Nicolaus Tolentinas eum audiret in platea Concionantem, ita commotus est, vt ex accepta ibi semente, tam vberes deinde fruges sanctitatis ediderit. Propterea etiã Summi Pontifices eam in publicis foris concionandi consuetudinem comprobantes, multis religiosorum familijs priuilegia proprijs

Prædicatio in plateis.

quod dicitur Episcopus, hoc latine superintendor interpretatur, quia superintendit, quia desuper videt. Quomodo enim vinitori altior sit locus ad custodiendam vineam, sic Episcopis altior locus factus est: & de isto alto loco periculosa redditur ratio, nisi eo corde stemus hic, ut humilitate sub pedibus vestris simus: & mox, Tamquam vobis ex hoc loco doctores sumus, sed sub illo vno magistro in hac schola discipuli sumus.] En ex eodem loquitur loco qui paratus erat in Ecclesia Episcopo, vbi etiam ad diuina confisteret, S. Greg. Naz. Constantinopolitanae Ecclesiae Episcopus intra cancellos concionabatur, ut ex ipso met liquet, vbi de multitudine auditorum ad cancellos se protrudente, ut orationem audiret, meminit, praesertim in oratione ad centum quinquaginta Episcopos, & alios idem fecisse.

*Vide Baro-
nium, anno
Chr. 407.* Sed D. Chryst. ob auditorum frequentiam, suggestum in medio Ecclesiae collocauit. D. August. Exedram vocat locum illum celsiorem, vbi, & Episcopo erat sedes constituta, & sedilia Presbyteris locata, quibus solis coram Episcopo sedere licebat. De fratre ac sorore, miraculo sancti Stephani sanatis loquens, In gradibus, inquit, Exedrae, in qua de superiore loco loquebar, feci stare ambos fratres, cum eorum legeretur libellus. & alibi disputans de anima, quae casto Dei timore praedita sit. Putas est (inquit) in hoc populo? putas est in ista exedra? putas est in hac terra? Vbi populus & exedra opponuntur, & idem est ac si diceretur, num in Laicis, num in Ecclesiasticis hominibus reperitur? Hic locus hodie vulgo chorus vocatur, & eundem per Absidam idem Aug. significat, vbi puellam curatam dicit reductam ad Absidam, vbi prius steterat: stetit autem prius in Exedra gradibus, citato de Ciu. Dei loco dixerat. & ad Maximinum Episcopum Donatistam. In futuro Christi iudicio nec absida gradata, nec cathedra velata, nec sanctimonialium occurrentium atque cantantium greges adhibebuntur ad defensionem vbi caperit accusare conscientia, & conscientiarum arbiter iudicare.] Quo loco cum honores, qui Episcopis habebantur, enumeret, intelligimus etiam velari, id est honorifico tegi stragulo solitas eorum cathedras, quae in Exedra, & Apside erant hic enim apsis significat vltimam illam templi partem, in quam templi aula desinebat gradibus sublatam, & in concha modum sinuatam. vnde & concha S. Paulinus appellat, quam & describens ait.

*Aug. serm.
32. de diu.*

Ep. 203.

Absida.

*Epist. ad
Ses. 12.*

Apsidem solo, & parietibus marmoratam camera musiuo illusa clarificat. Hanc hodie vulgo Itali Tribunalam vocamus ex eo, nisi

Insomniis S.
Greg. Naz.

somnium describens suum, pleraque a nobis dictorum comple-
 citur. Suaviter (inquit) dormiebam, cum repente Anasta-
 sia se se mihi in somnis obtulit, subijcit in somnium his verbis:
 sublimes quidem throno, sed non elato, aut supercilioso animo
 (neque enim, ne per somnum quidem, superbiam unquam, vel
 arrogantiam colui) insidere mihi videbar, utrinque porro, in-
 ferioribus tamen subsellijs presbyteri, hoc est, gregis Chri-
 stiani duces confidebant. At vero Diaconi candidis vestibus
 ornati stabant, angelici splendoris speciem praeferentes, &
 plebs autem partim circum cancellos, apud more fusa erat,
 (Certatim enim omnes incumbebant, ut proximum quemque
 suggesto nostro locum obtinerent) partim ad me audiendum
 confluentis, vestibuli angustia premebatur, auribus nimirum,
 ac pedibus aequae festinans, partim ex foro vicisque Urbis ad
 sermones meos accurrebat, at vero sanctae Virgines via cum
 grauib matronis, e sublimes tecto, castissimas sermonibus
 meis aures inclinabant, nam hunc quoque mihi ludum nox fin-
 gebat. Distinctim autem plebs stabat, sermonis nostri audien-
 di cupiditate flagrans; Alij humilem, facilemque exposcebant,
 ij nemp, qui sursum tendere vel nolebant, vel certe nesciebant,
 Alij contra volubile ac excelsum dicendi genus flagitabant, hi
 nimirum, quibus altissima quaeque, tam sacra quam prophana
 sapientiae dogmata inuestigare ac perscrutari cura erat. Mihi
 vero, sola adoranda Trinitas triplici pulchritudine splens,
 ex ore fluebat, idque & robusta voce, firmisque lateribus, & ve-
 hementi aduersariorum dogmatum insectatione faciebam.
 Atque alij quidem sermonem nostrum miris laudibus effere-
 bant, alij silentio, atque admiratione, defixi tenebantur, alij
 partim verbis, partim animo solo stridebant, alij denique ve-
 lut fluctus quidam vento excitati pugnabant. Et addit: Omnes
 ego orationis suavitate demulcebam; hac ego voluptate per-
 fruebar, cum subito mihi gallorum cantus somnum, simulque
 cum somno Anastasiam ex oculis excussit. Sed nos ad officium
 oratoris descendamus.

Officium ac finis Christiani Oratoris Cap. VI.

Statuendum principio est, quodnam sit nostri concionato-
 ris munus, & in quem finem omnis eius oratio, ac diligen-
 tia dirigatur. Hoc enim bene perspecto, facile apparebit, &
 qualem ipsum oporteat esse moribus, ac scientia; & quo dicen-
 di ge-

di generè, & qua prudentia, & industria uti debeat, quæ sunt tres operis huius partes: cum ex officio, & sine proposito, eorum, quæ ad finem consequendum adhibentur, cognitio & modus pendeat. Neque verò in facultatis cuiusquam professore, quæcunque tandem ea sit, aliud desiderari iure potest, nisi ut illa præstet, quæ muneris sui ratio postulat; quemadmodum, & contrario meritò argui solet is, qui artem quampiam sibi arrogans, non ea teneat, quæ ad eius functiones ritè obeundas requiruntur. Porrò Christianus orator (ut paucis ac simpliciter describatur) est instrumentum Dei, per verbi diuini apposite ad persuasionem tractati, ministerio gloriæ eiusdem Dei & salutis animarum inserviens. Concionatorem esse instrumentum definiit S. Greg. Naz. Concionator (ait) multifidi instrumenti cuiusquam musici in modum, varijs pulsibus opus habet. Quod fanè mihi Deus ipse in D. Paulo (quem hierarchicæ eloquentiæ exemplar, & omnium Euangelicorum concionatorum principem, & magistrum facimus) appositè videtur describere, cum de eo ad Ananiam: Vade, inquit, quia vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus & regibus. Vasis quidem nomine constat apud Hebræos significari quod nos vulgò instrumentum appellamus, id est, quod operi alicui efficiendo comparatum est. Est autem instrumentorum maximè proprium, ut ea non sua sponte moueantur, nec suo proptè motu; sed ut aliena vi, & impulsu agitentur externo. Vnde intelligi potest, diuini verbi præcones, quoniam vasa & instrumenta sunt, nihilò magis agere posse sine Deo, quam aut sine tibiçine tibiæ modulatè canere, aut securis & ferrula, (ut scriptum est apud Isaiam) per se opus aliquod possint efficere. Tale se instrumentum esse Dei agnoscit Paulus, cum illa scribit ad Coloss. Christum annuntiamus corripientes omnem hominem in omni sapientia; ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu, in quo & laboro, certando secundum operationem eius, quam operatur in me in virtute.] Christum Seruatorem mundi prædicare, hominum animos à peccatis deterre- re, mores eorum ad Euangelij normam dirigere, Christiani concionatoris præcipua munera sunt. In ijs muneribus officijque exequendis quantum potuerit ex se præstare Apostolus, nonne apertè indicat, cum dicit, profecisse se & elaborasse secundum operationem virtutis eius, quam in se operatus sit Deus? scilicet quantum hic operis, operæque perfectum est; diuinæ opis est: Deo quippè vires suggerente, præclara illa ope

Descriptio
Christiani o-
ratoris.

1. Apolog.

Act. 9.

Orator est
instrumentum
Dei.

Cap. 10.

Cap. 1.

ra omnia perfici certum est: homo instrumenti instar, Deo agēte atque impellente, mouetur. Id ipsum verò nobis idem Apostolus planius explanat. Pro Christo, (inquit) legatione fungimur, tamquam, Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.] Equis enim non hinc intelligat, concionatorem sic administrum, & adiutorem esse Dei, planè vt ex ore hominis loquatur Deus, vt ipsa concionatoris oratio, hortatio quædam sit & admonitio Dei? Quid enim aliud illa sibi verba volunt, (Tamquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo) nisi concionatorem sic à Deo legari ad homines, vt non tam concionator, quam Deus ipse reconciliandæ pacis auctor atque hortator esse censeatur? Primo quidem Deus Christum Vnigenitum filium suum misit in terras, vt pacis fœdus cum hominibus feriret: deinde Apostolos, ceterosque concionatores legatos misit, vt pacem confirmarent, diremptam redintegrarent. Igitur auctor princeps, & Dux pacis Deus est; Concionator Dei legatus est, interpret, internuncius, pacis sequester, adiutor & administrum. Breuiter dicam, concionator vocale instrumentum est Dei, & organum cæleste, in quo diuini modulamen resultat oraculi, & Dei Spiritus intus operatur. Isaias Ioannem antecurforem Domini, veterum Prophetarum concionatorem maximum, non dubitauit vocem appellare vociferantis in solitudine, & vias Domini præparantem, hoc est, hominum animos à vitijs ad Deum reuocantem, tumentia & elata Phariseorum corda, veluti montes, deprimentem, contempta & abiecta, quasi valles, extollentem & ad sublimiorem statum euehentem. Talis vox est concionator, cuius vocis munia quæ sint, nosse si cupias, Audi Bonauenturam ex Gregor. phar. c. 34. & eadem verba habet Dionysius Papa. Sit (inquit) lingua nostra bonis fomentum, malis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides hortatu succendat, refugientibus suadeat, asperis blandiatur, desperatos cõsoletur, vt qui Doctores dicimur, viam salutis gradientibus ostendamus. Similia his Aug. qui benè, personam, officium, ac finem concionatoris ita describit. Debet (inquit) diuinum rerum tractator, & doctor, ac debellator erroris, bona docere, mala dedocere, atque in hoc opere sermonis conciliare auersos, remissos erigere.]

2. Cor. 9. Deus per concionatorem agit.

Is. 40. Tale munus in veteri testamento omnes Prophetæ exercuerunt, inter quos eximij Isaias & Hieremias, quorum alter, post pur-

Bonau. l. 4.
phar. c. 34.
Dion. epist.
ad Seuerū.

De doctr.
Christiana
lib. 4. ini-
tio.

Exempla ora-
torum.

purgata labia ignito zeli diuini carbone, à Deo ad prædicandum missus, ait. Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum, qui lapsus est verbo.] Alter ab vtero matris necdum natus, ad hoc tamè destinatus, audiuit à Deo quid sibi oneris imponeretur: Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, vt euellas, & destruas, & dissipas, & disperdas, & ædifices & plantes. In nouo autem testamento, præter Apostolos, aliosque Apostolicos viros, optimum concionatorem, referunt Timotheus & Titus, quos ad Dei verbum disseminandum Paulus elegit. Hos autem idem Apóstolus sui muneris sæpè ac multipliciter commonet. Ad Titum: Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam. & postquam Christi gratiam Saluatoris nos erudientis proposuisset, & charitatem eius erga nos commemorasset, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, concludit: Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio; nemo te contempnat. Ad Timotheum verò: Hoc præceptum (inquit) commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedetes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. Et iterum. Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ; hoc enim faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Rursus. Noli erubescere testimonium Domini nostri, sed collabora Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione sua sancta. Addit. Tu verò permane in his, quæ didicisti, & credita sunt tibi, quia ab infantia faceras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Iesu. Denique. Testificor coram Deo, & Iesu Christo &c. prædica verbum, insta &c. Et infert: Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto.

Timotheus
& Titus.

Cap. 3.

Ep. 1. c. 1.

Ep. 1. c. 4.

Ep. 2. c. 1.

Ep. 2. c. 3.

Cap. 4.

Qua nam Oratori circa munus suum consideranda sint. Cap. VII.

EX his quæ diximus, quem optimè institui cupimus concionatorem diligenter monitum velim, vt ad sui officij partes sæpè animum aduertat, atque attenda meditatione crebro in memoriam reuocet, quid sibi muneris à Deo sit iniunctum. qua in re, quatuor hæc capita sibi proponat: Primum, se ad illud officium à Deo esse destinatum, in quo de ipsius Dei Gloria Dei,
Gloria,

gloria, & honoris exiftimatione maximè agitur, ita vt per ip-
 ſum concionatorem fiat, vt Dei gloria magis, aut minus au-
 geatur & illuſtretur. Neque enim obſcurum cuiquam eſſe po-
 teſt, tanti ferè æſtimari Deum, eundemque tantoperè coli;
 quantoperè per bonorù prædicatorù ſtudiù; zelù, induſtriã, ad
 verã pietatem, religionemq; publicis concionibus populus in-
 eitatur & impellitur. quod non ideo dicimus, vt aliorum Dei
 miniſtrorù vel excludamus, vel deprimamus operam; ſed quia
 reuera, vt ex capitibus etiam conſequentibus apparebit, pie-
 tas publica valde ex idoneo Prædicatore pendet, cum nemini
 dubium ſit, illud Pauli eſſe veriſſimum. Quomodo inuocabunt
 in quem non crediderunt? quomodo autem credent ſine præ-
 dicante? Itaque ex Prædicatore hoc valde pendet, tanquam Dei
 primi agentis adminiſtro. Secundò: ſe ei muneri dicatum in-
 telligat, per quod gratia Saluatoris, ac Redemptoris noſtri,
 humano generi communicata intelligitur, atq; vnigenitus ille,
 & ſingulariter à Patre dilectus ametur, in quo omnes ſuos the-
 ſauros reſoſuit, in quo ſibi placuit omnia reconciliare, ſuè quæ
 in cælis, ſuè quæ in terris. Tertiò: ſæpe mente reuoluat, in
 hoc vnum ſe intentum eſſe oportere, vt multos per ſuam præ-
 dicationem à peccatis liberatos, Deo reſtituat, ſeque ex eorù
 eſſe numero recordetur, quibus dicitur: Faciam vos fieri pi-
 ſcatores hominum: vt ſe ipſum ſaluum faciat, vnaque ſecum
 quamplurimos. ſimul perpendat, quantum ſit malum ſempi-
 terna illa gehennæ pœna, quantum bonum ſempiterna cæli glo-
 ria, & hinc ponderet ſui muheris grauitatem, cum ſua opera,
 ne in eam pœnam multi deiſciantur, & vt ad illam gloriã per-
 ducantur, poſſit tanquam miniſter efficere. Quarto: vt per-
 ſpiciat, & ſeriò animaduertat, ſuum hoc miniſterium verſari in
 verbo Dei promulgando, quod tanquam gladium ſibi à Deo
 datum accepit, vt in eo militet bonam militiam, ſibi que dicitur
 putet, quod olim fortiſſimo Machabæo: Accipe ſanctum gla-
 dium, munus à Deo, in quo deiſcies aduerſarios populi mei.
 Poſſet præterea ex allata deſcriptione, hæc tria etiam capita
 conſiderare. Primum, quanta res ſit, quantaque dignitas, co-
 operari Deo, ad eius & Chriſti Ieſu gloriã, in ſalutem ani-
 marum, per miniſterium verbi Domini, ſingulas particulas ſin-
 gillatim expendendo. Secundum, quis ardor animi, quæ con-
 tentio ad hanc cooperationem adhibenda ſit, cum Deus tantù
 operetur, creans mundum, & conſeruans, mittens Angelos,
 mittens & vnicum filium, qui in hoc opere tam multa & fecit
 & per-

& pertulit, sacramenta instituit, gradus Ecclesie disposuit, inter quos Doctores, ac Prædicatores grauissimum habent munus, & maxime vtile. Tertium, concipiendus est timor, ne forte tales effectus vitio nostro impediatur, neue tantus Dei apparatus, tantaque opera, quantum in nobis est, irrita reddantur. Sedulo etiam quæ cap. seq. & quæ cap. de charitate erga Deum, & de charitate erga proximos differuntur, animo renouat, nec vniquam à cogitatione excidere patiatur: immo cõmentatione quotidiana perficiat, vt ea sua sponte, etiam aliud agenti, animo obuersentur. Hæc si seridõ cogitet Euangelicus Concionator, omnem adhibebit industriam, ne Deo & sibi, & Ecclesie sanctæ desit.

Quanti momenti sit Concionatoris munus ex materia & fine. Cap. VIII.

Quamquam ex his quæ dicta sunt, facile apparet, quanta sit ministerij huius Euangelici dignitas, quanta in Ecclesia vtilitas, ac necessitas; tamen, quia maximi interest, diuinum præconem intelligere personam suam res est planius proprièque tractanda. Primum, dignitas æstimari potest ex materia, quam Christianus orator tractat: tum ex fine quem propositum habet; ad hæc ex personis, quarum est proprium id munus: Deinde ex habitu & facultate ipsa, vnde oriri prædicatio debet: denique ex ipsa necessitate, ac fructu. Materia Oratori nostro subiecta est Verbum Diuinum, illo enim ad omnia sua opera vititur, vt præclare Chryl. docet dum ait: Medicis corpora curantibus diuersa suppetunt medicamenta, & varij apparatus instrumentorum, & cibi congrui, & aeris mutatio, & somnus: Hic autem tenenda & sequenda est per Euangelicum sermonem doctrina: siquidem hoc demum instrumentum est, hic cibus, hoc aeris temperamentum: hoc medicamento instar; hoc ignis loco, hoc ferri vice. hoc & iacentem animã suscitamus, & tumescentem compescimus: hoc & superuacua amputamus, & quæ defunt supplemus, cæteraque omnia conficimus, quæ ad animi conferunt incolumitatem.

Laudes verò admirabiles Verbi Diuini, præter hos effectus, quos Chrysof. enumerat, considerari possunt ex diuinarum scripturarum excellentia, ab auctore, à rebus, quæ tractantur, à veritate certissima, & ceteris huiusmodi. Id ego solum significabo, Eloquij Diuini eam esse dignitatem, seu potius, diuinitatem,

Materia Concionum Verbum Dei. De Sacerd. lib. 4.

Verbi Diuini excellentia.

nitatem, ut Christo ipso interprete, illi, ad quos olim verbum
 veteris testamenti factum est, Dij sint ab ipso Deo nuncupati.
 Ioan. 10. Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi Dij estis? si
 illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest
 solus scriptura sic. *id est non in multis, ut in hoc scriptura dicitur*
 Quantum vero prædicatio Evangelica Mosaica dignitate
 præstet, etiam si in utroque testamento Verbum Diuinum exi-
 stat, docet fuse Paulus Apost. in quo multa diligenter perpen-
 di debent. Inter cetera, ex insolita luce, qua Moysis facies re-
 fulgebat, cum in tabulis lapideis legem scriptam afferbat ad
 prædicatio
 Euangelica
 supra Mo-
 saicam.
 2. Cor. 4. 3.
 Eph. 1.
 populum, ministrorum Evangelij interiorum præstantiam col-
 ligens, subdit. Quod si ministratio mortis literis deformata
 in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filij
 Israël in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ eua-
 cuatur; quanto magis ministratio spiritus erit in gloria? Lege
 cap. 1. ad Ephes. & intuire magnificentiam verborum, qua Spi-
 ritus sanctus per organum electum, ac familiare sibi, maiesta-
 tem incomprehensam mysteriorum nouæ legis exponit; ac dein-
 ceps animaduerte, quæ gentium Doctor subiungit: Mihi om-
 nium sanctorum minimo data est gratia hæc (quenam gratia
 tanta?) gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi,
 & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti abscondi-
 ti à sæculis &c. Totum locum verbatim pondera, intelliges
 prædicatio præstans, quamque diuina res sit Evangelicus
 Prædicator, cui tam admiranda & excelsa Dei Sacramenta
 tractare, ac promulgare concessum est. Quod si nihil aliud, cer-
 te ipsa Pauli admiratio, qui ut in Cælo doctus, tam intelligens
 ac peritus erat æstimator, facile cuius persuadere debet, Præ-
 dicatoris dignitatem esse omni cogitatione nostra maiorem.
 Idem ex alijs Apostoli locis luculenter accuratus officij sui ad-
 mirator intelliget. Res igitur, quæ pro concione tractantur,
 præstantissima sunt; mysteria veteris nouæque legis; thesauri
 sapientiæ æternæ. Ea quoque, quæ ad informandos fidelium
 mores pertinent, sunt nobilissima: cū virtus & perfectio Chri-
 stiana non solum Philosophicas virtutes, sed etiam legis anti-
 quæ dogmata, tanto transcendat interuallo; quanto terra su-
 peratur à Cælo: ut merito Christi Ecclesia Cæli regnum dica-
 tur, quod Cælum iam regnet in terra: cælestesque mores, &
 cælestes per Christum inductæ virtutes inter homines do-
 minentur. *ergo si libenter ad prædicandum accipiuntur*
 Talis igitur cum sit Christiani materia Oratoris confecta-
 ncum

neum est etiam finem, quem spectat, uti re vera est, summum esse: qui duplicem amplectitur partem, utramque summam, & omnium rerum creaturarum finem, gloriam scilicet Dei, & animarum salutem. Opus maxime proprium Dei est, suam notam facere gloriam, & cunctis in rebus illam precipue sibi habere propositam. Ad hanc non modò Cœli & Firmamentum, de quibus legimus: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera mantium eius annunciat firmamentum, Sed planè omnia referuntur, quæcumque molitur ac facit. Ac proinde nulla re ita gratificantur homines Deo, & ad eius imitationem ita propè accedunt, ut eius gloriæ seruiendo. Inter omnia autem, quæ ad laudem & celebritatem Dei nos conari possumus, nihil adeo latè patet, adeoque accomodatùm est, ut Evangelica prædicatio. quod cum multis evidens est argumentis, tum inter cætera illo, quod genus gloriæ Dei præstantissimum, ipsiq; acceptissimum Deo est, ipsum cognosci: manifestasque fieri immensas eius virtutes ac perfectiones. Explicat hoc eleganter Lactant. his verbis: Quæ utilitas Deo in homine (inquit Episcopus) ut eum propter se faceret? scilicet ut esset qui opera eius intelligeret: qui providentiam disponendi, rationem faciendi, virtutem consumandi, & secum admirari, & voce proloqui posset. Quorum omnium summa hæc est, ut Deum colat. Is enim colit, qui hæc intelligit: is artificem omnium rerum, is verum patrem suum debita veneratione prosequitur, qui virtutem maiestatis eius de suorum operum inventione, inceptione, perfectione metitur. Hinc per Oseam. Misericordiam inquit, volui & non sacrificium, & scientiam Dei plusquam holocausta. Et apud Ioannem Christus Dominus. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ideo tantum celebratur Hostia & sacrificiū laudis, quia ex cognitione & admiratione maiestatis, bonitatisque Diuinæ proficiscitur. Sanctus Petrus epistolam secundam exorditur ex cognitione Dei, & Christi Iesu: & in eadem ad extremum concludit: Nam principio: Gratia, inquit, vobis & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Christi Iesu Domini nostri, quomodo omnia nobis diuinæ virtutis suæ, quæ ad vitam, & pietatem, donata sunt per cognitionem eius, qui vocavit nos propria gloria & virtute, &c. In extrema autem clausula, addit: Crescite verò in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi. Sanctus Paulus: Non cessò, inquit, gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens,

Dignitas ex
sine duplici.

Psal. 18.

Notitia Dei
quam magna
res.

Lact. 1. 7.
Inst. c. 7.

Cap. 6.

Cap. 17.

Ad Ephef.
cap. 1.

ciens in orationibus meis, vt Deus Domini nostri Iesu Christi Pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitionem eius illuminatos oculos cordis vestri; vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hereditatis eius in Sanctis. Et testatur se hætere genua apud Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt det illis secundum diuitiæ gloriæ suæ corroborari, & cætera, vt possint comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, &c. Ideo ad Coloss. ait: Et nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia, & intellectu spirituali. Hæc cum ita sint, apparet, quanta sit Euangelici Doctoris præstantia, qui totus in eo versatur, vt cognoscantur Dei magnalia, & debitis laudibus, ac honoribus celebrentur.

Procurare salutem animarum quam magni bonum. Altera pars finis Oratori Christiano propositi salutem animarum: hæc æstimetur ex ipsa re. Quid enim est gratia Dei, in qua salutem animarum in hac vita consistit? quid est summa illa in cælo, ac sempiterna felicitas, in qua salutem consummata post hanc vitam sita est? Quid ex altera parte offensa Dei, & scelera & supplicia æterna? Tantum igitur malum prohibere, tantum curare bonum quid est? Anterus Papa ad Episcopos Bæticæ: Quæ precor (inquit) maior charitas, aut quod efficacius pietatis patrociniū potest à quopiam alicui impendi, quam si ignorantia tenebras, & imperitiæ caliginem ab eo repellat: & veræ fidei pabulo non ad quæstum, non ad ambitionem; sed ad eruditionem, & ædificationem resciat? Adijce huc, quæ huius rei causa Deus, Christusque Dominus fecit; tum planè apparebit verum esse, quod ex S. Dionysio circumfertur vulgo axioma: Omnium diuinorum diuinissimum esse cooperari Deo in salutem animarum. Quantum enim esset, posse cooperari Deo in molitione cæli ac terræ? Atqui apud

Ho. 17. in 1. ad Cor. & ho. 55. ad pop. Antioch. Chrysostomum Deus ipse sic loquitur: Feci ego cælum & terram: eadem conditionis facultate te dono, vt terram facias cælum: Accendi ego luminaria: accende & tu clariora illis, namque potes his, qui in errore sunt, lumen veritatis accendere: Maius istud beneficium est, quam Solem intueri. hominem facere non vales: at iustum gratumque Deo potes efficere. ego substantiam feci, tu exorna propositum. Vide quam te diligam, qui maiora tibi faciendi potestatem tribuo. Et alibi: Hoc nostræ salutis argumentum erit, & occasio, si non solum pro nobis ipsis solliciti erimus; sed proximo viles

fue-

fecerimus, ipsum ad viam veritatis ducentes. & vt scias quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi propheta tam ex persona Dei dicentem: Si separaueris pretiosum a vilis, quasi os meum eris: quid hoc est? qui ab errore ad veritatem (ait) manuduxerit, vel a peccato ad virtutem, proximum induxerit; me imitatur. Etenim ipse cum Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & alia humana omnia sustinuit, & crucem quoque suscepit; nisi vt nos peccato obnoxios liberaret. Prædicatio verò quam sit ad hoc efficiendum proprium & efficax instrumentum, infra significabo.

Hier. 15.

Dignitas Officij ex persona & varijs donis. Cap. IX.

Tertio loco sacri Oratoris excellentia ex ipsa persona & auctore, cui proprium hoc munus est, intelligitur. Is autem primum est Deus ipse. multifariam, inquit S. Paulus, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis, loquutus est nobis in filio. Itaque Deus Pater, qui misit Prophetas, & nouissimè filium, præcipuus auctor est prædicationis, & Deus Spiritus sanctus, qui afflauit Prophetas, & postea repleuit Apostolos, & qui assidue loquitur in suis ministris: ac Deus Filius, qui coram apparens docuit, de quo Psaltes ait. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Qui de se ipso interpretatus vaticinium Isaia, euangelizare ait, pauperibus misit me. In suprema cæna Patrem alloquens, ego te (inquit) clarificaui super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam, & manifestaui nomen tuum hominibus: tamquam totum quodammodo opus eius fuisset sacre prædicationis negotium. Est igitur tamquam auctoris Dei proprium munus prædicandi: ex hominibus autem ministros, quamquam possit quos sibi placet assumere, tamen Sacerdotum vult esse præcipuum, ac Prophetarum, Apostolorum, atque eorum, qui Apostolis successere; maximè enim in sua Ecclesia, vult ad Episcopos pertinere. Consideretur igitur, quid sit, minus obire Prophetarum & Apostolorum, interpretem ac legatum esse Altissimi, tubam Spiritus sancti, linguam & os Dei.

Deus primus auctor prædicationis.

Hebr. 1.

Psal. 2.

Luc. 4.

Io. cap. 17.

Præterea dignitas huius muneris potest intelligi ex multis donis Sancti spiritus, quæ vt rectè exerceatur requirit. Nam præter excellentes morum virtutes, eò pertinent dona sapientia, scientia, sermonis, & Prophetia, eius, de qua Paulus loquitur,

Quæ dona ad hoc munus concurrunt.

C tur,

tur, cum ait: Aemulamini spiritualia, magis autem ut Prophetis. Nam qui prophetat hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Præterea quamuis ad vitam, quæ vocatur Actiua, prædicatio referatur; tamen ex contemplatiua debet oriri tamquam ex fonte; ex quo fit, ut summas vtriusque utilitates ac laudes amplectatur, & in se contineat. Nec sanè est dubium, quin, qui non ad quælibet solum, sed ad perfectas etiam debet populum erudire, & incitare virtutes, in eo debeat genus perfectionis valde excellens inesse. Ipsa verò prædicationis exercitatio ad perfectionis pertinet summam, nempe ad Dei & proximi charitatè.

l. de Monarcha in initio. Eius enim est (ut loquitur Iustinus martyr.) qui homines, aut eius potius, qui Deum charum habet, eos, qui ea reliquerunt & prætermiserunt quæ scire debuerant, admonere: docere ignaros viam salutis; salutaria præbere consilia, peccantes corrigere, consolari afflictos, quæ ad opera misericordiæ quæ spiritualia vocantur, spectant.] hæc autem ex suo munere tractat opera Concionator, ac proinde hæc opera eius ad hanc nobilissimam virtutem ex sua natura pertinet. Rectè autem Chryf.

Opus prædicandi præcellit operibus misericordiæ corporalis. Ut anima corpore melior est, ita his, qui indigentibus pecunias, & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt ij, qui admonendo, & continuè docendo in viam rectam supinos & desides inducunt, monstrando eis diuinarum virtutum fragrantiam, & vitiorum malevolentiam.] Beatos pacificos Christus Dominus declarat, quoniam illo donabuntur singulari honore, ut præ cæteris filij Dei nominentur: at concionatorum est odia extinguere, lites cohibere, & nequam homines non modò inter se, verum etiam cum Deo reconciliare. quod cum fuerit adeo proprium filij Dei munus, haud mirum est, si, qui illius præcipuè imitantur opus, dignantur & nomine. Clemens Alexan. loquens de spirituali agricultura, cum duplicem esse dixisset, & scripto, & pronuntiatione, Vtrius (inquit) modo Domini operarius, præclarum frumentum seminauerit, & spicas auxerit, & messuerit; iure diuinus apparebit agricola. Operamini (ait Dominus) non cibum qui perit, sed qui manet in vitam æternam: sumitur autem nutrimentum & per cibos & per verba.] Denique, quot sunt virtutes, ad quas Concionator populum adhortatur, (quæ plane sunt omnes) ad totidem eius prædicatio spectat: ut non possit non esse præstantissimus labor, qui ex adeo præclaris fontibus manat.

Hom. 3. in Gen. Et Hō. 25. in act. Ap.

In 1. lib. Strom.

Quanta sit prædicationis necessitas in Christiana
Republica . Cap. X.

Postremò quanta se explicabit ministerij huius amplitudo, si necessitatem eius & efficaciam, & quam affert utilitatem consideremus! Necessitatem quidem D. Paulus ex illo Isaia dicto colligens, Domine quis credidit auditui nostro? Quomodo, inquit, invocabunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? Quare merito exclamat; Quam speciosi pedes Evangelizantium pacem, Evangelizantium bona. Magnum est hoc Pauli argumentum ad summam nobilissimi huius officij necessitatem demonstrandam; quam enim, est fides necessaria ad salutem, cum ea sit ex auditu, auditus autem per verbum Dei; tantam significat verbi & prædicationis esse necessitatem: sed hæc est instrumentum ad fidem, fides autem totius iustificationis basis ac fundamentum. Quæ, quamquam in eos populos propriè conveniunt, qui nondum Evangelium audierunt; tamen ad omnes homines aptè, vereque transferri possunt: nam fides vnde seritur, inde conservatur & crescit. Procul dubio fidelibus præerant ij Presbyteri, ex quibus Paulus docet, maximè honorandos, qui laborant in verbo & doctrina. Quo loco Chryf. Vbi modò sunt qui dicunt, sermonè ac doctrina opus non esse? quandoquidem tanto studio Timotheum Paulus admonet; Hæc meditare, in his esto?] Et infra; Sed fortè dices, vt philosophiam vitæ doceat exemplo: Friuola hæc sunt, est enim necessarium verborum quoque magisterium &c.

Sed vt necessitas simul & utilitas planius intelligatur, animaduertendum est; sicut facultas Oratoria secularis, administra politica, ponitur à doctis, per quam Republica suam adipiscatur felicitatem, ac seruet; ita prædicationem Evangelicam Christianæ Reipub. atque totius Ecclesiasticæ Hierarchiæ, ad suum altissimum ac supernaturalem finem consequendum generale quoddam instrumentum esse; ita, vt quod S. Iacobus de lingua pronunciat, huc possit transferri, ac dici: Lingua oratorum frænum est & gubernaculum totius Reipublicæ, Ad suauem enim imperij rationem Deus cum voluisset alios homines ab alijs edoceri, ac regi, indidit omnibus mentem mirificè appetentem, ac sequacem veri bonique, præsertim vbi

C a illa

If. 53.

Ro. 10.

If. 40.

Necessitas
prædicandi ex
necessitate fi
dei.

1. ad Tim.

c. 5.

Hö. 5. in

c. 5. 1. ad

Tim.

Iac. 3.

Prouidentia
Dei institutis
prædicationem.

Exo. 4.

illa accommodata oratione proponuntur. & quosdam præcipue cum intelligendi luce, tum eloquendi facultate ornauit, per quos edocerentur ceteri, ac regerentur. Moyses ne populi hebraici administrationem suscipere, nihil apud Deum magis excusabat, quam linguæ impedimentum, tamquam non esset aptus ad gubernandum, cui gubernaculum promptum non esset: at Deus, qui innumerabilibus modis poterat impedimento illi occurrere, ut ordinem quam congruentissimum humanæ naturæ seruaret; iussit secum hominem eloquentem assumere.

Exo. 4.

Aaron, inquit, frater tuus Leuites, scio quod eloquens sit, ecce ipse egredietur in occursum tuum, vidensque te latabitur corde &c. Et ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. In Evangelica lege cum esset tota cœlestis, ita linguis etiam cœlestibus opus fuit. Itaque cum illam ipsum Verbum Patris ore suo benedicto promulgasset, & reuertens in cœlum rudia Apostolorum pectora, quos prædicare Euangelium omni creaturæ iusserat, imperitasque linguas reliquisset, misit in eos Spiritum sanctum in quadam quasi pluuiâ ignearum linguarum, & donorum flumine plurimorum, unde mysterij absconditi a sæculo, quod tum reuelabatur in mundo, prædicatio expedita & efficax redderetur. Inde enim in Ecclesiæ exorientis primordiis tam cœmunia fuere charismata illa linguarum, sermonis, scientiæ, sapientiæ, prophetiæ, quia maiori indigebat cura, Ecclesiæ adhuc nascentis infantiâ; lectioneque cibo, & quasi demisso cœlitis lacte nutriri debebat. Cæterum ubi paulatim corroborata est, & mysteria Euangelij ab Apostolis, eorumque successoribus Theologis, satis explicata sunt, eodem nutrita est diuini sermonis pabulo: Sed singularia illa Sancti spiritus Dona, & quasi blandimenta sensim subducta sunt, ut quod ante gratis concedebatur, iam etiam donaretur industriæ. Ex quibus constat; Deum, quod in humana Repub. vult esse rectæ administrationis adminiculum, orationem ac linguam; idem esse in hac sua diuina velle. Quod si tantum in prophanis rebus vis dicendi potest, quantum valebit in sacris, ubi verbum diuinum tractatur, penetrabilius omni gladio ancipiti; & is, qui præcipue id tractat, ac versat, ipse est Deus. Verè Ecclesiastes pronunciat, Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clauis in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a Pastore vno.

Eccles.

6. 12.

Cap. 12.

3. Mach.

35.

In Prouer. lingua sapientium sanitas dicitur; & Vena (id est fons) vitæ os iusti. Iudas Machabæus, ut sacra refert historia, cum Hebræi ab hostibus premerentur, singulos illorum armauit,

non

non clypei, & hasta munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus: vnde factum subiungit, vt statuerent dimicare, & conflare fortiter. Nec sanè potest dubitari, quin multis locis Prædicatorum seu vitio, seu inopia, paulatim sancta religio, vel deprauata sit, vel extincta.

Hinc est quod grauissimo supplicio Deus comminatur celestis doctrinæ penuriam. Amos, ecce dies veniunt dicit Dominus, & emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi Verbum Domini, & commouebuntur à mari, vsque ad mare; ab aquilone vsque ad orientem, & circuibunt quærentes nomen Domini, & non inuenient. Et grauissimè Isaias; Obstupescite, & admiramini, fluctuate & vacillate, inebriamini & non à vino, mouemini & non ab ebrietate. Quorsum tantus stupor, & exanimatio tanta? quoniam misit vobis Dominus spiritum soporis: claudet oculos vestros, prophetas, & principes vestros, qui vident visiones, operiet. Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati: quæ cum dederint scienti literas, dicent, lege istum; & respondebit, non possum, signatus est enim; & dabitur liber nescienti literas, diceturque ei lege, & respondebit, nescio literas. & dixit Dominus, eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis: Ideo ecce ego addam, vt admirationem faciam populo, miraculo grandi & stupendo: Peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur.

Inopia prædicationis magnum flagellum.

Cap. 8.

Cap. 19.

Quanta utilitas ex prædicatione. Cap. XI.

AT ex altera parte bonorum copia Euangelizantium, est populorum summa fœlicitas. Nam sicut omnia virent, florent, ac maturescunt in terra cum tempestiuus è cœlo imbrius irrigatur: ita vniuersa Sancta floret Ecclesia, ac singule eius partes aluntur, eduntque fructus, cum opportuna præsto est irrigatio rectè docentium. Nam Prædicatorum opera omne tempus, omne hominum genus, omnem omnium vitam & facta complectitur. Itaque iure optimo, S. Paulus se non baptizare, sed euangelizare missum dicebat: & Apostoli negabāt bonum esse ministrare ipsos mensis, & relinquere verbum Dei; & adolescenti volenti patrem sepelire, dicitur, dimitte mortuos, sepelire mortuos suos: tu verò vade & annuncia regnū

1. Cor. 1.

Cap. 6.

C 3 Dei;

Dei; nimirum quia hæc opera non solum genere suo inferiora sunt, quam prædicatio, sed etiam quia peculiaria sunt, & certos intra fines inclusa prædicatio autem latissimè sese fundens ad omnia pertinet; Tum, quæ spiritualia, tum quæ corporalia vocatur misericordia opera efflorescunt cum bonos habet Ecclesia hortatores. Tum virginum integritas, castimonia coniugum, patientia pauperum, diuitum misericordia, sacerdotum religio, inferiorum obsequium, Præsidum iustitia, tum denique omnes virtutes letissimè proueniunt. Apparet Ecclesie adhuc in mundo posita forma ac species beatæ patriæ simillima, cum verbum Dei, cum diuinus ille ros ac succus, per idonea concionatorum organa, in singula membra apte, copiosè que diuiditur. Hinc propria laus Euangelij est abundantia doctrinæ cœlestis allata, per Spiritum sanctum per Ioëlem descripta: & apud Isaiã pollicetur Ecclesie Deus daturum se ei uniuersos filios doctos a Domino. Has omnes ob causas tam multi sunt in Prædicatoris munere commendando sancti Patres, quorum super se deo proferre sententias. Illud modo lectorem precor, vt inter alia, magni Gregorij (nec longus erit labor) expositionem super Cantica perlegat, & animaduertat, quam multa ex sacris illis Symbolis sanctissimus & grauissimus Doctor de Prædicatoribus apposite, scienterque interpretetur; Eos ferculum Salomonis, columnas argenteas, sponsæ collum, & monilia, & oculos, & genas, & labia, & dentes, & vittam, & coecineam, & vbera dicit esse. Eisdem Turrim David, custodes murorum, columbas iuxta riuulos aquarum, pigmentarios conferentes areolas, labia sponsi, ac lilia stillantia myrrham, primam, & alia: in quibus præter ea quæ Sanctus Doctor exequitur, potes animaduertere hæc. Quemadmodum columna totam ædificij molem impositam sustinent, ac dentes toti corpori cibos mandunt, & oculi omnibus membris lucem præferunt: ita Doctoris Euangelici opera (quod paulò ante dicebam) ad omnes Ecclesie ordines, ad omne tempus, & omnia personarum genera permanant: adeo vt non sicut in plerisque alijs sacris ministerijs euenit, aliqua solum pars, aut huius mystici corporis membrum aliquo certo tempore, sed omnia omnino, ac semper illo debeant sacrorum concionatorum præsidio sustineri, ali, ac perfici.

Diff-

Prædicatio
Ecclesiam fecundat.

Cap. 54.

Symbola Prædicatorum.

Sed quam est prestans, ac diuinum concionandi munus, tam est difficile ac periculosum, nisi rectè administraretur. Difficultas ex triplici capite oritur, ex Oratore, Concione, Auditoribus. In Oratore multa sunt & magna, quæ requiruntur, ut saltem mediocriter huius loci auctoritatem retineat. Quod ad naturæ dona & ornamenta pertinet, ingenium requiritur perspicax, acere iudicium, memoria ad retinendum tenax, naturalis quædam facultas ad dicendum, quam experimur quibusdam à natura inditam, per quam non solum libenter audiantur, propter eum quo pollent in dicendo leporem; sed etiam efficaciter ita loquantur, ut & perspicue doceant, & moueant vehementer, & animos eò quo tendit oratio inflectant. Desideratur lingua si non planè volubilis, certè soluta, vox virilis, & clara, non effœminata, non obtusa, quæ possit in plena concione exaudiri. Fauces quoque ac firma latera ad vocis contentionem, ubi vsus requiret. Præterea integra corporis habitudo, & oris dignitas, idest, species ad aspectum, decora & grauis. Præterea spirituale quoddam, ut vocant, talentum ad dicendum, quod D. Thomas inter gratias gratis datas numerat, & gratiam sermonis appellat. De qua in Ecclesiastico dicitur: Lingua Eucharis (id est gratiofa) in bono homine abundabit, secundum quam Spiritus sanctus mouet linguam Concionatoris excellentiori modo ad eadem illa tria, scilicet, docendum, delectandum, & flectendum animos, quam vel natura, vel ars Rhetorica valeat.

Præterea postulat hoc officium, quod ad morum disciplinam spectat, hominem non solum eximia prudentia ornatum, sine qua multa dicit, quæ à viris cordatis censoria virgula notabuntur; sed præterea sinceris & incorruptis moribus præditum, omni virtutum splendore insignem, quippe qui in loco superiore positus, in omnium oculis sit; hominem, inquam, qui expurgatum animum habeat ab omni cupiditate, ira, odio, ambitione, auaritia; eum denique qui in peruersas cupiditates ita dominatum teneat, ut cum magna mentis tranquillitate ac libertate, alios ad virtutes instruere, & vitia reprehendere possit. Quæ autem, & quanta sint præcipuæ virtutes, quibus, qui suggestum ascendit, præditus esse debeat, scire si cupis, audi Bernardum. Quanta, inquit, infundenda sunt, ut effundere audeamus, de plenitudine, non de penuria largien-

Quam multa in Oratore requirantur natura do-

talenti con-

cionandi.

Ecclesi. c. 6.

Morum integritas necessaria.

Virtutes in Concionatore ex Bernardi serm. 18. in Cant.

tes? Respondet: Primum quidem compunctio; secundo devotio; tertio penitentiae labor; quarto pietatis opus; quinto orationis studium; sexto contemplationis otium; septimo plenitudo dilectionis.] Magna haec sunt, & quis audeat haec alios docere, quae in se ipse non didicit? & magistrum ac ducem se praebere alijs earum rerum, quarum ipse sit imperitus? Nam idcirco nos (inquit Chrysostr.) ille elegit ut simus, quasi luminaria, ut veluti fermentum euadamus, ut magistri ceterorum efficiamur, ut veluti Angeli cum hominibus versemur, ut tamquam viri cum pueris, quasi spirituales cum animalibus.] Quanta verò esse debet eruditio, ac sapientia eius, qui Doctōris Evangelici munus sibi assumit, ac tacentibus omnibus, deque eius ore pendentibus solus loquitur & loco superiore? qui scripturas sacras, tam graues, tam multiplices, tam difficiles tractat, quae nec sine Spiritu sancto, nec sine magno studio intelligi & explicari possunt?

Difficultas
ex parte ora-
tionis.

1. de Ora-
tore.

Ex parte au-
ditorum.
Ioan. 14.

Ioan. 15.
1. 5. de Sac.

Ipsa verò concio & oratio, quantas secum affert difficultates? ut solerter inueniat orator quae dicat; ut seligat prudenter; ut inuenta suo quaeque loco aptè, quasi milites in acie peritus colloquet Imperator; ut decore & compositae quae dispōsuit eloquatur? Stylus est omnium difficillimus. Ut enim ait Cicero, opus est magni laboris, quem plerique fugimus: actio ipsa non est sine sudore: saepe qui dicturus est, non est bene affectus ad dicendum ex aliqua animi, vel corporis aegritudine. Adde ipsos Auditores; quibus posse persuadere quod volumus, qui est finis concionis, quam ardua res est, quamque difficilis, cum saepe praua ingenia suo opte naturae vitio repugnent? Adde tam multa, & graua scelera, atque hominum peccata, quibus infelix hic mundus redundat, & diuinæ gratiae aditum obstruit, etiam ipsiusmet testimonio Veritatis. Spiritus, inquit, veritatis, quem mundus non potest accipere: Et tamen laborandum est omnino concionatori ad hunc finem, ut velint homines, quae prius nolebant, atque detestentur quae prius amabant. Non deerunt etiam ex ipsis auditoribus, qui concionatori obtrectent, eundem insectentur, criminentur, maledico dente carpant, de quo Christus suos monuit Apostolos: Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Chrysostr. explicans Evangelici Doctōris labores, ait: Est enim plurimorum sermonibus obnoxius, alius culpat, alius laudat, alius vellicat, alius memoriam, alius compositionem vitiligat, magnaque illi constantia ad haec toleranda opus est.

Proinde

Proinde oportet eum vsquequaque virtutibus instructum esse & zelo Dei munitum, vt possit omnia æquo & forti animo superare.

Periculum in concionatoris officio. Cap. XIII.

Accedit ad operis difficultatem etiam periculum, quod duobus generibus concionatorum imminet. Primum, ijs, quorum mores, & vita, verbis & officio non respondent, quos grauiſſimæ pœnæ manent: Primo propter excellentiam personæ, quam sustinent: Deinde propter damnum, quod Ecclesiæ afferunt. Postremò, quia inexcusabiles sunt: nam quo grauior est concionatoris persona, eo maior innocentia requiritur. Legatus Dei est, quid pœnæ meretur si fidem fallit? si laedit eum a quo sic honoratur, & de prædicatore fit proditor? est in Ecclesia oculi loco ac dentium, non potest sine iactura, totiùs corporis lucem vltro abijcere, ac fieri tenebrosus, vel in cibis parum salubribus occupari. Est instrumentum ad conuertendos populos, si cursum influentis gratiæ diuinæ impediatur, si sanguinem Christi inutilem reddat, si æterna salute priuet, quos potuisset saluare, quantum denique crimen est? Summa populorum pœna est cum Prædicatoribus carent, vt supra dicebamus; Quid si per ipsosmet concionatores hæc populis damna afferantur? & paruulis petentibus panem, non sit qui frangat, sed potius qui lapidem porrigat?

Triplex periculum.

In Prædicatores malos.

Quam verò possunt excusationem suarum culparum afferre? Seruus qui scit voluntatem Domini & non facit, vapulabit multis: quid? qui non solum scit, sed etiam prædicat? Sanctus Paulus eos arguens, qui, cum per ea quæ facta sunt, Deum cognouissent, non tamen tamquam Deum glorificauerunt; ac pœnam eius culpæ horrendam exponens, subdit; propter quod tradidit eos Deus in reprobum sensum &c. Quid igitur fiet h' s, quibus & lux Euangelica ita affulsit, vt possent dici lux mundi? Væ Sali, quia si infatuatum fuerit ad nihilum valet vltra, nisi vt proijciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Væ Scribarum, & Phariseorum imitatoribus, qui alligant onera grauiâ & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere: qui dicunt & non faciunt, imò contra, quam dicunt, faciunt. Pondus & pondus, mensura & mensura, si vsquam, hic certè maximè abominanda sunt apud Deum, cum iniqui diuini verbi præcones, aliter dicta, aliter facta sua dispen-

Luc. 12.
Rom. 1.

Prou. 26.

- dispensant; qui certè ex ore suo condemnabuntur. Nam verè
Rom. 1. Diuus Paulus, propter quod (inquit) inexcusabilis es, ò homo,
 omnis qui iudicas (& in pari causa est concionator) in quo
 enim iudicas alterum, te ipsum condemnas. Certum apud om-
 nes illud sit. Cum prædicatores ea proferunt quæ seruare cõ-
 temnunt, veritas, sic linguam mouet, vt feriat vitam, quatenus
 31. *Mor.* sibi ipsis & verbis fiant iudices, & factis accusatores. Greg.
 6. 11. quid inquit prodest bene loquendo alios accendere si semetip-
 sum indicat malè viuendo torpuisse.] Hi certè Architopheli
 & Vriæ similes sunt; ille disposita domo sua laqueo se suspen-
 dit, alijs consulens, se ipsum negligens; tales qui consilio ac do-
 cetrina alios iuuant, se ipsos perdunt: alter, epistolam deferebat
Hom. 43, suam mortem & exitium continentem. Chrisost. item, si be-
in Matth. ne vixeris (ait) & bene docueris omnium iudex es, si autem
 bene docueris & male vixeris, tui solius condemnator es:]
Psal. 49. Aduersus huiusmodi concionatores quam acriter Spiritus san-
 ctus inuehitur? Quare tu enarras iustitias meas, & assumis te-
 stamentum meum per os tuum, tu verò odisti disciplinam, &
 proiecisti sermones meos retrorsum? existimasti inique quod
 ero tui similis? arguam te & statuam contra, faciem tuam;
 Scilicet te cõtra temetipsum, vt accuset prædicatio tua vitam
 tuam, atque condemnet. Neque mirandum, quod tantum Dei
 Spiritus in huiusmodi Doctores excandescat: Nam præter-
 quam quod suæ vitæ pessimo exemplo populos à Deo auocant,
 etiam magnum detrimentum inferunt diuinæ legi, quam præ-
 dicant, omni virtuti, ac veritati auctoritatem detrahentes. Est
 enim certissima Aristotelis sententia, quæ docet, ab his qui nõ
 1. 10. *Mo-* perinde viuunt, vt loquuntur, tolli; & vt est Græce, interim
ral, c. 1. veritatem. Hæc cogitans momentisque suis accuratè ponde-
 rans Paulus, qui vir & quantus? casus extimescebat humanos,
 & illa dicebat; Propter quod castigo corpus meum & in serui-
 tutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauerim ipse reprobis
 1. *Cor. 9.* efficiar. Atque vtinam nullos vnquam vidissemus, vel audissemus
 egregios alioquin, & celeberrimos dicèdi magistros, dum
 negligunt vitam rectè insituere, etiam sanam abiicisse doctri-
 nam, & miserabili naufragio religionem simul ac fidem perdi-
 disse: De prauis concionatoribus nihil verius dici potest, quã
 108. *Epist.* quod de malis Philosophis affirmat Seneca: Nullos peius me-
 reri de omnibus mortalibus iudico, quam qui Philosophiam
 velut aliquod venale artificium didicerunt: qui aliter viuunt,
 quam viuendum esse præcipiunt. Exempla enim inutilis disci-
 plinæ

plina se ipsos circumferunt.] Et statim comparat eos Gubernatori navis inter fluctus maris naufragando. Tenendum est (inquit) rapiente fluctu gubernaculum; luctandum cum ipso mari, eripienda sunt vento vela; quid me potest adiuuare rector nauigij attonitus, & vomitans? quanto maiore putas vitam tempestate iactari, quam vllam ratem? Non est loquendū, sed gubernandum:] & addit optimē, omnia quæ dicunt aliena sunt. dixit illa Plato, dixit Zeno, dixit Chrysippus, & Possidonius, & ingens agmen tot ac talium. Quomodo probare, possunt sua esse: monstrabo: faciant quæ dixerint.] Sic egregie Seneca. Postremò quæ in falsos Prophetas diuinæ literæ comminatur, eadem in hoc genus concionatorum ferè cōueniunt. propter hæc quæ dicta sunt rectum est magni Gregorij iudicium, Quia (inquit) difficile valde est, purgatum se quemlibet posse cognoscere, prædicationis officium tutius declinatur. Addit autem, Nec tamen declinari pertinaciter debet cum ad suscipiendum hoc superna voluntas cognoscitur.]

Secundo, idem periculum eandemque pœnam timere possunt, qui ita suas conciones instituunt, vt non ad salutem animarum eas dirigere videantur: sed vel ad laudem sibi comparandam, vt non tam Christum, quam se ipsos magnificari velint; vel ad lucrum captandum: vt non tam numerent animas quas Christo aggregauerunt, quam elemosynas & stipendia quæ ex concionibus corraserunt. Eiusmodi sunt, qui conciones varijs doctrinis inserciunt, vt vix locus detur ad mores instituendos ad vitia expurganda nisi valde leniter, & sine effectu; & hi qui nomen eloquentis affectantes orationem totam tot flosculis ornant, vt vix vllus fructus appareat: & hi qui vt Greg. ait tantum afferre soliti sunt, quæ auditorum corda ad rependendas laudes excitent, non autem ad lachrymas accendant. Huc pertinent ij, qui maximè probari volunt his qui dicunt, loquimini nobis placentia & audiemus vos; aures titillant, solam sibi delectationē proponunt, vt poetæ aliqui atque histriones. Quos omnes adulterare Dei Verbum docet S. Paulus & Greg. Adulter (ait) non prolem, sed voluptatem querit, ita vanæ gloriæ feruens prædicator, rectè adulterare Verbum Dei dicitur, quia per Sacrum eloquium non Deo filios gignere, sed suam scientiam desiderat ostentare.] Ego de vtriusque simul sententiam si proferre velim, dixerim id quod Aug. ait. Nihil esse in hac vita & maximè in hoc tempore letius, facilius, & acceptabilius hominibus, Episcopi, presbyteri, & diaconi officio si perfun-

1. par. c. 7.

In eos Prædicatores, qui non ad fructum prædicant.

8. Mor. 26

8. Mor. c. 25.

Ep. 148. ad Vab.

perfunctorie atque adulatorie res agatur; Sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius. Contra verò inquit, nihil in hac vita, & maximè hoc tempore difficilius, laboriosius, ac periculosius Episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio; Sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator iubet.] Subscribit Augustino Beda, Sicut (inquit) pastores, qui bene administrant, bonum gradum sibi acquirunt, & presbyteri, qui bene præsent, duplici honore digni habentur, ita qui officium docendi sibi indoctus, & ineptus usurpare tentauerit, vel Christi doctrinam non sincere annunciauerit, maioris iudicium damnationis meretur, quam si solus in suo scelere periret.] Hac verò quæ a me dicta sunt de difficultate, ac periculo, non debent eos deterrere, qui ex obedientia Superiorum hoc munus exercent. Nam si opus difficile, certè difficilia quæ pulchra; atque vt periculi sint immunes, vera cordis humilitas faciet, sincera gloriæ Dei, ac animarum salutis intentio, oratio ad Deum cum magna mentis fiducia, adhibita diligentia in studio præsertim sacrarum scripturarum, ac meditatio diuinæ legis, cum magna spe mercedis, quæ bonos Prædicatores manet amplissima.

His positis de natura muneris huius, personam informare, aggrediamur, quæ vt idonea sit, quatuor præcipuè postulat: Primum, Vocationem Diuinam, quia non est Legatus Dei, nisi qui à Deo mittitur. Secundo, vitæ bonitatem, tum scientiam, postremò eloquentiam: quia aptus legationi non est, quem vita deturpat, vel cui mandatorum cognitio, & exponendi facultas deest. De his igitur singillatim agendū nobis est, initio ducto à Vocatione Diuina, quæ totius ædificij, quod molimur, est fundamentum.

De vocatione legitima Prædicatori necessaria, ac primum de Episcopis & cæteris Pastoribus animarum. Cap. XIV.

Est sanè magnum quiddam & egregium, Dei internuntium & legatum agere in Ecclesia sancta, & varios populos diuinorum mysteriorum sacramentis imbueri; veruntamen illud tamquam ratum ac certum statuscendum est, neminem nisi vocatum à Deo, ad tantum munus accedere aut aspirare debere. Qui autem vocantur duorum sunt generum; aut enim ad pastoraalem simul curam vocantur, aut solum ad verbi Dei prædicationem, nulla præterea animarum procuratore, aut Ecclesiasti-

*Epist. 1. ad
Timoth. c.
3. & 5.*

*Quatuor Cõ
ditionatori ne
cessaria.*

*Duplex ge
nus Prædica
torum.*

eleſtaſtica dignitate impliciti. Atque vt prius de priore genere loquamur; Qui ad Episcopalem ſedem à Deo vocantur, eos certum eſt legitimos eſſe Doctores: vnde admonendi ſunt qui Episcopatum deſiderant, vt meminerint diligenter, oportere Episcopum inter cetera eſſe Doctorem; ac proinde ſe ipſi diligenter interrogent & explorent, num ad hoc munus ſatis habeant animi ac facultatis. Qui verò iam paſtorali ſarcinæ humeros ſuppoſuere, cohortandi ſunt, vt ſui paſcendi gregis, cœleſtis doctrinæ pabulo, curam toto animo complectantur. Et quoniam occaſio hic tam grauis tamque ſeria pro Eccleſiæ totius vtilitate ſeſe offert, puto me rem vtilem facturum, & gratam ſanctiſſimis Eccleſiarum Præſulibus, ſi non mea auctoritate nixus, ſed quid hæc de re Sacroſancta Cœcilia, quid Canonice & Apoſtolice ſcripturæ, quid Sanctorum Patrum, & antiquiſſimorum Præſulum ſententiæ iudicent, ſincere hic expoſuero.

Dico igitur ad tam Illuſtrem ac diuinam prædicandi prouinciam, ſicut in veteri teſtamento Prophetas, ita in nouo vocatos & electos eſſe Sanctiſſimos Chriſti Apoſtolos; totius Chriſtiani populi capita, & principes, vt euntes in mundum vniuerſum prædicarent Euangelium omni Creaturæ, quorum partes agunt (certè agere debent) qui eorum vices in Eccleſia gerunt. Epifcopi, ceterique Sacerdotes, qui poſt ipſos, tanquam adiutores ad partem muneris aduocati, & minoribus Eccleſijs præpoſiti, per diuerſa ciuitatum aut dieceſeon loca diſtributi ſunt.

De horum omnium vocatione nihil admodum præterea eſt, quod dicatur; ſed ſolum admonendi rogandique ſunt, vt velint rectè intelligere; ſeduloque conſiderare, cum animarum curam ſuſceperunt, ſe humeros huic ſimul oneri ſubiiciſſe: ac proinde pertinere ad ſe, quos ſuæ curæ commiſſos habent, non ſolum ſanctitatis exemplo, ſed etiam verbo, atque exhortationibus paſcere, atque arctiſſimam Chriſto Iudici rationem ſuo tempore reddituros, ſi munus id neglexerint: Si vero rectè exequuti fuerint, præmia ampliſſima relatuſos. Cœcilium Trident. ſeſſ. 5. cap. 4. & ſeſſ. 24. cap. 4. decreuit præcipuum munus Epifcoporum hoc ipſum eſſe, & per ſe ipſos, niſi graue aliquod ſubſit impedimentum, teneri gregem ſuum diuini verbi pabulo ſuſtentare. Concil. Toletanum ſecundum. c. 2. & habetur diſt. 88. cap. Epifcopus. Concil. Carthag. 4. c. 2. Remenſe c. 14. Arelat. ſeſſ. 4. cap. 10. Lateran. ſub Innoc. 3. c. 10. & ſub Leone X. ſeſſ. 1. Moguntinum primum. cap. 25.

Epifcopoſ
propriū eſſe
munus prædi
care proba-
tur ex Conci
lijs.

Hoc

Hoc autem dogma non humana autoritate nititur, sed diuinis scripturis, & ratione ipsa ita firmatur, vt dubitare nemo possit, quin Prælatos ad id, diuinum ius atque adeo naturale, obstringat. Diuus Paulus virtutes multas in Episcopo requirit, cum ait, debere eum esse hospitem, sobrium, pudicū, prudentem, nō violentum, non litigiosum, modestum, non percussorē. Inter has admiscet, oportere eum esse Doctorem; quasi dicat, vitam omni virtutum splendore ornatam Episcopo non esse satis, nam hoc priuatis quoque necessarium est: sed ex officio quod ad alios tendit, etiam ad docendum obligari, vt non sibi tantum viuatur, sed aliorum doctorem agat. Itaque Hier. hæc Pauli verba considerans, Nihil, inquit, prodest Episcopum conscientia, virtutum frui, nisi & creditum sibi populum possit instruere. Similia propè ad Titum scribit Apostolus, vbi inter vitæ sanctæ eximios mores, oportere eum esse amplectentem, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Et idem præceptum repetens ad Tim. tamquam rem ad salutem necessariam, Attende (inquit) tibi & doctrinæ, hoc enim faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Et rursum eundem grauissimè adiurat, Testificor coram Deo, & Christo Iesu, qui iudicaturus est viuos & mortuos, per aduentum ipsius & regnum eius, prædica verbum, infra opportune, importune, & qua sequuntur, quæ cuius timorem possent incutere: & subdit, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, aperte significans hoc esse ministerium eius, scilicet, Euangelistæ opus agere, cui si desit, sui non impleat ministerij partes; sicut etiam has duas voces simul connectit: Pastores, & Doctores, vt idem prope sit, esse pastorem, quod esse doctorem. Quam autem sint grauius verba apud Ezechielem & formidanda Dei sententia querelis plena, obsecro Episcopos, & eos qui ad curam animarum vocati sunt vt attentè ac maturè contemplantur, ne doleant aliquando ea non opportuno tempore a se considerata. Nam sub nomine speculatorum ad Præsules verba faciens, ait, Cum tulerit populus terra virum vnum, & constituerit super se speculatorem, & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annuncianerit populo: Tunc si populus non se custodierit, culpa erit populi ex domini sententia, non speculatoris; at si speculator non insonuerit, populus quidem in sua iniquitate morietur, at sanguinem eius de manu speculatoris dicit requirendum. Quid sit autem buccina perfonare, Deus ipse explicat, Audiens,

Probatur ex
scripturis Sa-
cris.

Cap. 10.

Cap. 4. 1.
Timoth.

2. Timoth.
t. 4.

Ezech. 3.
33. *iniquo
suo in
adonij
suo*

Audiens, (inquit) ex ore meo sermonem annuntiabis eis ex me, & si me dicente ad impium, Impie morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. In qua sit tuba, quæ buccina speculatoris. Ac Episcopis quidem, apud Isaiã dictum est clarius: Exalta quasi tuba vocem tuam, annuntia populo meo scelera eorum: Quis non timeat, quis non exhorrescat iam, ne imparatus in tot animarum ratione reddenda, quando ante conspectum summi Iudicis sistendus erit & interrogatus obmutescat? Rursum apud eundem Ezechielem cap. sequente adhibet Deus gravissimas minas contra pastores, qui se ipsos pascunt, non gregem: Væ, inquit, pastoribus Israel qui pascebant semetipsos, nonne greges à pastoribus pascuntur? Et acerbissimas subijcit querelas contra huiusmodi pastores, ex quorum incuria, dolet dispersas esse oves suas summus Pastor Deus, & datas esse in devoracionem bestiarum agri, & dispersas errasse in cunctis montibus, nec esse qui eas requirat; Propterea, inquit, pastores audite, Verbum Domini, hæc dicit Dominus Deus, (verba sunt plane timenda pastoribus, cum sint verba Domini Dei omnipotētis, ac iustissimi Iudicis) Ecce ego ipse super pastores requiram, gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos. Per Hierem. hoc dolet Deus, quod parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis: crudelis omnino spiritualis pater, qui filijs suis esurientibus & famescensibus panem non frangit verbi Divini, quo animæ sustententur & crescant. Apud Ioelem describitur magna sterilitas agrorum, vineas in desertum positas asserit Deus, decorticas ficus, & folijs nudatas, devastatum triticum, confusum vinum, & omnia ligna arida, dispersisse pecora, ingemuisse omne animal, quia non essent pascua eis, & exsiccatos fontes aquarum. Quibus verbis videtur mihi voluisse significare defectum verbi Dei, quo fecundante & irrigante omnia virescunt, omnia pinguescunt, quo deficiente omnes campos inuadit intoleranda sterilitas.

Cap. 58.

Tren. 4.

Iocl. 1.

Idem probatur ex Patribus. Cap. XV.

Consentanea his, quæ à sacris Concilijs de officio concionandi proprio Episcoporum dicta sunt, secundum doctrinam Dei, & Scripturarum etiam locuti sunt Patres gravissimi;

uissimi; & hoc negotium meo iudicio acrius urgent, quam
videantur aduere aliqui Ecclesiarum Præsules. Meum
non est, neque uerbo, neque scripto Ecclesiam sanctam Antifites
docere. Absit ut id mihi arrogem, cum omni Potius submis-
sione rogem, ut non meis, sed Patrum maximorum uerbis
animum adijciant, & perpendant, quale sit onus, quod vel ipsi
expetierunt, vel ab alijs impositum sustinent: Ego paucorum
uerbis contentus ero, legant quæso ad quos id ex officio per-
tinet, quæ Gregorius Magnus proponit. Quid, inquit, nos

*Homil. 17.
in Euang.*

pastores agimus, qui & mercedem consequimur, & tamen
operarij nequaquam sumus? fructus quippe Ecclesiam in sti-
pendio quotidiano percipimus, & tamen pro Ecclesia mi-
nimè laboramus; pensamus cuius damnationis sit sine la-
bore hic mercedem laboris percipere. Ecce ex oblatio-
nibus fidelium uiuimus, illa in stipendium animarum sumi-
mus, quæ pro redimendis peccatis suis, fideles obtulerunt,
nec tamen contra peccata eadem uel orationis studio, uel præ-
dicationis ministerio, ut dignum est insudamus: & addit, Nulla
animarum lucra quærimus, ad nostra quotidie studia vaca-
mus, terrena concupiscimus, humanam gloriam intenta mente
captamus, locum sanctitatis accipimus, & terrenis actibus im-
plicamur, Dei causam relinquinus, ad terrena negotia vaca-
mus.] ubi multis ac firmissimis rationibus, & scripturæ locis
hanc obligationem explicat, quæ uideri poterunt qui uelint
facillimo negotio, & legentem poterit monere Diui Gregorij

*lib. 4. Regi.
Epist. 37.*

zelus. Legatur eiusdem Epist. ad Anast. ubi illi Episcopo &
Ecclesiam illius Antiochenam congratulatur in eius reuersione
amantissimus totius Ecclesiam Pastor idem Greg. Incipit Epi-
stola: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ vo-
luntatis: quia magnus ille fluuius, qui quondam arenam Antio-
chie saxa reliquerat, tandem ad proprium alueum reuersus,
& subiectas & iuxta positas ualles rigat; Iam nunc (inquit)
dubium non est multos in eius uallibus flores excrescere, eosq;
ad maturos usque fructus per linguæ uestram fluentia peruenire;
unde omnipotenti Deo debitam laudem cordis atque oris uo-
cibus, ex omnibus medullis reddimus, & in uestra beatitudine
non uobis tantummodo, sed omnibus qui uobis subiacent con-

1. 2. Ep. 39.

gaudemus.] Placet etiam ex eodem Gregor. ad Dominicum
illa subijcere, Episcopus, ait, semper de hoc prædicationis mi-
nisterio cogitet: & statim subdit, litentissimo timore confide-
rans, quod recessurus ad percipiendum regnum Dominus, ta-
lenta

lenta seruis distribuens dicat , negotiamini dum venio , quod profecto negotium tunc vere nos agimus, si viuendo & loquendo proximorum animas lucratur, si infirmos quosque cælestis regni gaudia prædicando, in superno amore roboramus, si superbos ac tumidos gehennæ supplicia terribiliter insonando flectimus,] & subdit; Sed ad hoc ego pondus meæ infirmitatis expauesco & quod accepto regno paterfamilias redeat rationem nobiscum positurus aspicio.] Timebat sibi vir tantus : & addit, Sed qua mente sustineo cui de suscepto negotio animarum , lucrum aut nullum aut pene nullum reporto ?] Am-
 brosius de se loquens , Vobis , ait, quasi liberis tradimus quæ
 Spiritus sapientiæ manifestauit nobis, cum effugere non possimus officium docendi, quod nobis refugientibus imposuit Sacerdotij necessitudo,] & subdit discendum mihi simul & docendum est, quia raptus de tribunalibus atque administrationis infulis ad sacerdotium, docere debeo quæ antea non didiceram. & tamen necessitatis vinculum agnoscit. Chryf. Multum, ait,
 omnino confert ad Ecclesiæ adificationem, si Præsules doctrinæ gratia polleant, quæ nisi adsit plurima Ecclesiastica disciplina peribunt.] Quantum vero periculi ipsis Episcopis imminet si huic muneri desint, multis, & grauissimis verbis explicat, & vt solet non solum sapienter, sed eloquenter exaggerat in libris de sacerdotio, quos si quis Episcopatum desiderans voluerit attentius legere ac perlegere, forte imitabitur eiusdem Chryfostomi exemplum, qui omnem adhibuit conatum, & fuga sibi consuluit, ne id onus vel opus assumeret, quod & plerique sanctorum fecerunt. Si quis vero iam in Episcopum inunctus est, nec potest fugam arripere, habet vnde sibi & timeat & provideat, vt animæ suæ interitum effugiat, quia & hoc valde sibi timuisse Chryfostomus affirmat, cuius sanctitatem eam fuisse scimus & ante & post susceptum officium, vt merito admirari omnes debeamus. Idem etiam Chryf. Sicut, videns (inquit) arborem pallentibus folijs, intelligis vitium esse in radice ; Ita si aduertas plebem ac populum indisciplinatum, argumentum est esse defectum in statu Ecclesiastico, ad quem cultura spectat. Sicut si horologium audieris quod perperam horas significet, bene agnoscis culpam esse eius cui cura incumbit; eodem modo peccata populi ijs sæpe adscribuntur qui oportune remedium adhibere debuerant. Et plane cui non apparet manifestissimum id esse in multis Ciuitatibus, vbi populus non docetur à suo Pastore, non admonetur, non corrigitur,

D homi-

lib. 1. off. 2.

1.

Ho. 15. in

1. ad Tim.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

ser. 1. 1. 1.

homines ibi morè belluarum viuere, & Christianos mores in barbaros & infidelium ritus degenerare? cuius maxima causa est, vt dicitur Marci 6. quia sunt oues absque Pastore; & licet non desit Pastor, tamen perinde est ac si non esset, vtinam non habeat locum alicubi illud. O Pastor & idolum. S. Prosper, *lib. 1. c. 21.* Je, inquit, cui dispensatio commissa est etiam si sancte viuat, si tamen perditte viuentes arguere, aut erubescit, aut metuit cum omnibus qui eo tacente perierunt, perit.] Et quidè omne ius & ratio id ita fieri debere agnoscit; Nam si nauis aliqua mercibus onusta male pereat naucleri negligentia, cum suis mercibus, merito omnium reus erit cuius cura & nauis, & merces, & homines concrediti erant Greg. Tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur vt videlicet prædicationis voces habeat ne superni inspectoris iudicium ex silentio offendant scriptum quippe est vt audiatur sonitus quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in conspectu domini & non moriatur.] Sunt ait Cyrill. minime obscurum ænigma prædicationis facta ex auro tintinnabula. Addit Hieron. Tanta inquit, debet esse scientia & eruditio Pontificis, vt & gressus eius, & mores, & vniuersa vocalia sint, veritatem mente concipiat, & toto eam habitu resonet & ornatu.] Eadem optime confirmat Nicolai Papæ autoritas, Dispensatio inquit cœlestis seminis nobis iniuncta est, vè si non sparserimus, vè si tacuerimus.] Ex quibus apparet mirum esse sane, non sæpe animo discrucari eos qui tot animarum curam gerunt ob incuriam, qua tanti momenti munus exercentes per raro suos ipsi filios, tamquam boni parentes adhortantur, nec valde laborant, si legitime ipsi impediantur, substituere, qui id officij pro dignitate administrant, magisque eligunt concionatores qui verbosæ eloquentiæ, & curiosæ studeant doctrinæ, quam morum correctioni, & animarum vtilitatibus: Mirum inquam mihi est quod seuerissimum de hac re iudicium subituri non timeant vultum Christi Iudicis ipsos ob neglectum suum sanguinem correpturi; quod nota sancti gregis æterna salute dormire, cum tamen in redditibus beneficiorum & conseruandis, & augendis admodum se diligentes ostendant.

De Vi. cõr.
lib. 1. c. 21.

2. par. c. 4.

Lib. 11. de
Ador. de.
Epist. 128.
ad fab. in
sine.

Habetur
d. 43. c. 5.

Diluuntur quatuor obiectiones. Cap. XVI.

Placet hic adijcere pauca quædam, quibus, excusationibus aliquorum respondeamus, ne quis friuolis verbis ad sui regnum frustra confidat. Ac principio satis apparet, non esse legitimam Episcopi excusationem, si dicat ideo se abstinere a concionandi labore, quod non videat se posse dicendo eam eloquentiæ consequi laudem, quam aliqui magni nominis viri sint affecti: Non enim debet ad humanam gloriam, & sui ipsius famam hanc muneris sui præcipuam partem dirigere; neque hoc tam eximium, & Apostolicum munus ab humana debet eloquentia, & Rhetorico artificio pendere: esset enim hoc non Christo, sed vanitati seruire, præsertim quod in Prælati non exigit populus, nisi grauem quandam & nullo modo affectatam eloquentionem, qualis plane patri continet filios suos alloquenti. Si sermo ex intimo mentis affectu nascatur, si cum charitate ac zelo sit cõiunctus, sine magnis amplificationibus, sine multa actione, copiosorem fructum colliget, quam aliorum conciones, & eruditione plenæ, & eloquentia redundantes pariunt. Audiant qui se excusant D. Prosperum satis (ait) posse proficere auditores, si a doctoribus suis, quod vident spiritualiter fieri hoc etiam, simpliciter sibi audiant prædicari dicente Apostolo & si imperitus sermone, sed non scientia unde datur intelligi, quod non se debeat, Ecclesiæ doctor de accurati sermonis, ostentatione iactare, ne videatur, Ecclesiam Dei non velle ædificare, sed magis se quantæ sit eruditionis ostendere.] & post pauca subdit. Tam simplex & apertus, etiam si minus latinus disciplinatus tamen & grauis sermo debet esse Pontificis, vt ab intelligentia sui, nullos quauis imperitos excludat, Sed in omnium audientium pectus, cum quadam delectatione descendat. Et subdit capite sequenti, Alia est ratio declamatorum, & alia debet esse doctorum, Illi elucubrata declamationis pompam totis facundiæ suæ viribus affectant. Isti sobrio vsitatoque sermone Christi gloriam concupiscunt.]

Deinde neque illud idoneum impedimentum est, si quis multis ac varijs negotijs se distineri affirmet: cum enim inter Prælati munera hoc sit primum maximeque necessarium, alia potius, quam hoc, alijs committenda sunt. Diuus Petrus Cleto, & Lino, multarum rerum administrationem relinquebat, vt ipse Dei verbo vacaret. D. Paulus nec baptizandi quidem opere

D 2 volebat

1. Excusatio

1. 1. de vi. con. c. 23.

2. Excusatio

Episcopus li-
beret se ab
alijs curis vt
prædicationi
vacet.

volebat se à concionibus retardari, cū se ad euangelizandum, non baptizandum vocatum esse diceret. Idem fecisse scimus antiquos & sanctissimos Episcopos, Athanasium, Basilium, Chrysostrum, Augustinum, Gregorium, Leonem, & alios. Plane Concilium Carthag. 4. præcipit, ne Episcopus viduarum, ac pupillorum, & peregrinorum gubernationem per se ipsum agat, sed per Archipresbyterum vel Archidiaconum: Et inferius vetat ne vllam rei familiaris curam ad se reuocet, vt lectioni & orationi, & verbi Dei prædicationi vacet. Acceperunt Patres hoc ab Apostolis, qui Act. 6. dicunt, Non est bonum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Quod si pauperum curam per semetiplos noluerunt exercere, & verbi Diuini prædicationi posthabuerunt, multo minus litium & forensium negotiorum occupationem molestissimam ei præferrent. Quid enim absurdius, quam multas horas tribui litigatoribus audiendis, nec otium suppetere ad lectionem, orationem, & parandas exhortationes?

3. Excusa-
tio.

Non deerunt forte qui dicant, se alios viros prouidere idoneos qui hoc munus cum fructu præstare queant. Profecto si in alios fas sit curam & onera reijcere, quilibet quamuis indolens, ac stolidus poterit ei dignitati esse idoneus; quippe per alios omnia exercebit munia, ipse verò beneficiorum fructibus & Ecclesiæ redditibus sine labore vlllo perfruetur; quod an apud Deum aliquid valeat ipsosmet Iudices constituo. Tanti hoc æstimarunt antiqui Patres vt Episcopus per se loquatur nõ per alios, vt præter ea quæ a nobis initio dum de ritibus prescis ageremus, allata sunt, etiam in Concil. Hispal. 2. decreuerint, Episcopo præfente, non licere presbytero populum docere, aut exhortari; quod argumentum est illis temporibus id voluisse Prælatos, & illud ius obseruari solitum, vt si adesset, Episcopus, ipse suum populum alloqueretur, ipse saluaret, ipse admoneret, nec voluisse in aliorum humeros proprium onus deponere.

4. Excusa-
tio.

Denique si dicat Episcopus sæpe populos admonui, sapissimè Euangelistam egi, nec tamen aduerto emendata vitia, repressam multorum licentiam, non aspicio florescentes campos non maturos fructus, nolim oleum, & operam perdere; Recordetur, Verbum Dei non posse omnino vacuum reuerti, si ex cordis pietate nascatur, si cum spiritu proferatur. Sed quicquid sit, optimè Bernardus fac tu quod tuum est, nam Deus quod suum est satis absque tua sollicitudine, & anxietate curabit, certe

Ber. ad Eu-
gen. lib. 4.
initio.

certe sua merces Prælati non deerit.] Sed ad hoc fufius cum Chryfoftomo respondendum est à me paulò inferius in cap. de fiducia in Deum, quare in præfentia superfedeo, ne iterare eadem fit neceffe. Quæ autem de Episcopis dicta sunt, etiam sibi dicta existiment cæteri, qui animarum curam habent presbyteri; vt enim Apostolis Episcopi successerunt, ita septuaginta duobus Christi discipulis presbyteri, vt docent Hieron. August. Damaf. Ipsi milites sunt Episcoporum, ipsi eorum vexilla sequuntur, Ecclesiam Dei circundant, & hostium cuneos profligant: Ipsi sunt veluti prouectiores Episcoporum discipuli, qui, accepta ab eis facultate, Infideles, vel Cathecumenos per baptismum in Catholica Ecclesiæ scholam admittunt, eosque, & alios rudiores discipulos omnes fideles doctrina virtutis erudiunt, sunt vt lucernæ à maioribus luminaribus lucem mutuantes, cuius splendore tenebras è mentibus pellunt, & igne veræ charitatis accendunt, suntq. inferiores Angeli, qui à superioribus Archangelis purgati, illuminati, perfecti alios possint & ipsi secundum portionem animarum sibi commissarum purgare, illuminare, perficere; & hoc modo Præsulum suorum onera ex parte sustentare. Audiant quid Gregorius in suo Pastoralis habet: Officium (inquit) prædicatoris accipit quisquis ad Sacerdotium accedit (loquitur de sacerdote præcipuè curæ animarum præfecto) vt ante aduentum Iudicis, qui terribiliter sequitur, & ipse clamando gradiatur.

Eadem cæteris curatis conueniunt.

ep. ad Marcellum.

ep. 3. in ps. 44. pro patribus tuis &c.

Greg. in past. par. 2. c. 4.

De alijs legitimis verbi Dei prædicatoribus.

Cap. XVII.

Diximus de his, quæ ad ministerium verbi Diuini simul cum Pastoralis cura, & præfectura vocantur. Iam de alijs agendum, quibus solum prædicationis munus iniungitur. Ac ponendum principio horum duplicem in sacris literis vocationem reperiri, alteram à Deo per se se; alteram à Deo per hominem, cui legitima sit potestas. Christus quidem Dominus, Apostolos, quos mittere in mundum vniuersum, & Euangelium suum omni voluit prædicare creaturæ, diuina sua voce vocare dignatus est. Idem ipse posteaquam in cælum conscendit, Paulum, missa de cælo voce, in reliquum Apostolorum numerum cooptauit. Ex quo verè hic illa de se scribere potuit in epist. ad Galat. Cum au-

Duplex vocatione ad prædicandi officium.

cap. 10.

I. 6. 4.

I. cap.

I. 6.

tem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meae, & vocavit per gratiam suam, ut reuelaret filium suum in me: & epist. ad Thessal. Probati sumus à Deo, ut nobis Evangelium crederetur. Magnifica sanè gloriatio, non vni è mortalibus, sed immortalì homini, ac Deo probatum sic esse, ut ei Evangelij promulgatio crederetur. Olim verò sanctos Prophetas, cui dubium esse potest non sua sponte, sed admonitu Dei excitatos ad ea prædicanda repente profuisse, quæ nemo alius eis, nisi Deus ipse suggereret? Sanctus Hieremias, ille, quem suis manibus finxisse, atque formasse gloriatur Deus; ne ad concionandum mitteretur, pueritiæ excusat impedimentum, A A A Domine Deus ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Obsequentissimus verò Dei famulus Moyses, quam timidè, quamq. cunctanter legationem ad Pharaonem suscepit? Assignatum sibi à Deo munus tantum non subterfugere parat, onus denique quod suis humeris impar existimabat, valentiori alicui imponi adeo humiliter, ac demissè deprecatur, ut propemodum quasi contumaciter abnuenti, ac recusanti seruulo, meritò subiraſci Dominus videatur. Nec verò Isaiam putandum est sponte sua magis, quam iussu Dei promptum se se, atque alacrem ad concionandum obtulisse: intellexerat videlicet Vates sanctissimus per visum illud, quo quærentem Deum audierat, quem mittam? & quis ibit nobis? aperte se à Domino ad munus illud designatum; quamobrem diuinæ obsecutus voluntati, respondit, ecce ego, mitte me. Neque tamen prius prodire in publicum, nec verba ad populum facere ausus est, quam Deum ipsum clarè exaudiuit præcipientem sibi, ut pergeret quò mitteretur, & Seraphim conspexit, qui comprehensò de altari carbone labia, populi contagio maculata purgaret. Denique prænuncius Christi Ioannes, non ante, in omnem regionem Iordanis pœnitentiam prædicaturus, aduenit, quam verbum Domini factum sit super eum: Verbum Domini prius intus in seruulo operabatur, tum foris vocis officium in concionatore sequebatur. Hi omnes, alijque complures singulariter à Deo sunt vocati. Sed communis diuinæ providentiæ ratio est, ut per legitimos Præsides deligantur ij, quorum opera in huius functione muneris vti constituit Deus. Præclare Paulus ad Romanos cum docere vellet, omnino necessariam esse in Ecclesia Dei prædicationem, sine qua non constat fides, posteaquam dixit. Quomodo credent ei, quem non audierunt? quo-

quomodo autem audient sine prædicante? subdit, quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? Omnino ergo qui Christi fidem ritè docere, ac prædicare debent, siue a Deo, siue ab homine, Dei vicem representante mittantur necesse est; alioquin sibi obijcienda putent, quæ apud Hierem. grauissimè exprobrat Deus. Non misi eos, neque præcepi eis, neque locutus sum ad eos. Et non mittebam eos, & ipsi currebant; non vocabam eos, & ipsi respondebant;] Quæ pluribus verbis toties repetita sententia, satis eorum coarguit imprudentiam dixerim, an impudentiam? qui verbi ministerio vltro se offerunt, qui non iusti ad concionandum accedunt, sed irruunt non vocati. De quibus Chryf. multi, inquit, vt in publicum prodeant & concionentur multa faciunt, & si applaudentem multitudinè habent, quasi regnum adepti sint exiliunt gaudio, si autem silentio sermo eorum claudatur, maior illis ex silentio, quam ex gehenna mæror incessit.] Non potuit melius quam his Chrystostomi verbis hæc leuitas describi. Rectè S. Bernardus ad vineas, inquit, quæ animæ sunt, vel Ecclesiæ, reuiscendas, instruendas, corrigendas, saluandas anima perfectior inuitatur, quæ tamen id ministerium fortita sit non ambitione sed vocata à Deo tamquam Aaron]. Diuus Hieron. quatuor enumerat genera prædicatorum. Primum genus eorum, qui neque ab hominibus, neque per hominè, sed per Iesum Christum vocati sunt & missi. Secundum a Deo per hominem. Tertium ab homine non a Deo. Quartum neque ab homine, neque a Deo, sed à se. Exemplum primi generis est Paulus maximè. In secundo genere est Iosue a Deo per Mosen: ex nostris Chrystostomus Basil. Aug. Ambros. Greg. Bernardinus Senensis, S. Vincentius & alij. In tertio genere sunt omnes ij, qui aliqua lucri cupiditate, vel inanis auræ ambitione loca ad concionandum ambiunt, & per literas emendicatas & fauores humanos extorquent à Prælati-
tis. In quarto genere videntur reponendi Hæreticorum ministri, qui magisterium hoc sibi assumunt, sicut quiuis artem aliquam sibi exercendam arripit arbitrato suo. Et hæc planè fuit prima tantæ pestis origo & seminarium, quæ tam multas Ciuitates ac Prouincias hac tempestate peruagata lætaliter infecit, quod scilicet voluerint homines libertatis malæ, ac nouitatum amatores his aures præbere, qui nulla nixi autoritate legitima, se in id munus prædicandi verbum Dei ingesserint, neque vocati, neque missi, cum neque suæ vocationis signa, quod a Deo mittantur ostendere possint, neque a Prælati Ec-

Coutra eos qui non vocati se ingerunt.

Hom. 30. in act.

Ser. 58. in cant.

In ep. ad Gal. lib. i. initio.

Origo hæresum.

clesia, quorum ea est cura, villas habeant literas & authoritatem. Debuissent planè populi populorumque magistratus aduertere a dæmonibus immisos, qui cathedras sic inuasent, præsertim cum nouam doctrinam, & antiquæ religioni contrariam inueherent. Oportuisset ab his nouatoribus percundari, Quinam estis vos? a quo missi? qua authoritate locum Doctorum assumpsistis? unde vos proripuistis? qui enim aliunde intrat in ouile quam per portam, quæ est Ecclesiæ authoritas, & Prælatorum, fur est & latro, diripere venit, non dirigere, mactare intendit non pascere.

In eos qui non vocati Prædicatoris officium ambiunt.

Cap. XVIII.

Sed mittamus Hæreticos, & loquamur de his, qui apud nos non vocati ambiunt hoc officium, & quibuscumque artibus ad magna pulpita viam affectant. Sanè si detur mihi facultas liberè, quod sentit animus exprimendi, dixerim hunc appetitum, & vt ita nominem scabiosum concionandi pruritus, vel stultitiæ, vel arrogantiam, vel etiam vtriusque euidentem argumentum videri. Stultitiæ quidem, quia non aduertunt hi, quantas secum difficultates, quantaque pericula onus hoc grauissimè afferat, cui vix robustissimi humeri pares esse queant: quod præsertim euenit ijs, qui nec morum sanctitate, nec multa eruditione præditi, vix pauca ex Theologia, ex sacris literis, ac sanctorum Patrum lectione delibarunt. De his vera est Hieronymi sententia, Qui (ait) prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat. qui prius doctor esse desiderat, quam discat, stultitiæ noxam non declinat]. Audi quænam sit grauissimè Theologi Nazianzeni sententia hac de re in orat. de sua fuga, vbi de verbi Dei dispensatione loquens, quam omnes ait hac ætate profitentur, si quis est qui audacter suscipiat, aut cuiusuis negotium esse censeat, huius ego solertiam animi acriter ne dicam stultitiæ, demiror. Certè si stultitiæ nomen à præstantissimo Doctore id genus hominibus tributum displicet, temeritatis, & arrogantiam notam saltem non effugient. Quis neget virum graui iudicio præditum facile animaduertere posse, non esse se ad hoc munus rectè, cumque fructu præstandum satis idoneum, nisi adsit efficax quidam feruor spiritus in eius pectore, qui ita ad dicendum eum rapiat, vt ad commonenda corda auditorum sit potens? Sed quæso te, vbi nam requiescit spiri-

Stultitia eorum qui non vocati se ingerunt.

In cap. 58. prou.

Greg. Nazianz. in sua or. Apolog. 1. Temeritas eorundem.

spiritus Dei? nonne super humilem ac timentem sermones Dei? qui autem verè humilis corde est, non facilè sibi persuadebit, se cum esse, qui ad tam magna & præstàtia idoneus iudicetur; multoque minus semetipsum non vocatus andebit ingerere. Præclarum est S. Antonij Patauini exemplum, qui diu facultatem, qua in concionando pollebat, occultauit, tantum aberat, vt auidius id munus appeteret; quem Deus tandem, cum ei placuit, in lucem protulit. Itaque si qui ex obedientia alijs quâ concionandi laboribus distinentur, possunt sibi omnino persuadere, si id expediret, fore, vt Deus vocaret eos in publicum, qui optimè nouit quid Ecclesiæ suæ, ac nobis maximè conducatur. Summa huius negotij est & caput. Deum ipsum eligere & vocare quos voluerit, idque per Vicarios suos, qui ritè potestatem obtineant. In Act. dicit Deus. Segregate mihi Saulum & Barnabam ad opus ad quod elegi eos. Dignum est animaduersione mysterium quod subijciam. Venerat olim ad Christum quidam, adsectatorem Domini se esse velle vnum è numero discipulorum præse ferens, cum diceret, magister sequar te quocumque ieris; Is tamen indefessi famulatus obsequium Domino spondens, ab optimo magistro responsum hoc tulit, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet; quibus verbis numero discipulorum exclusus, locum quem optauit tenere non potuit. Idem Dominus alium quemdam demortuo parenti solennia funerum parantem, adsectari se, & in suorum discipulorum comitatu esse iussit. Cumque is sepeliendi patris causa paucorum dierum, aut horarum moras postulasset, à Domino non impetravit, sed audiuit, sine mortuos sepelire mortuos suos: tu autem sequere me, & euangeliza verbum Dei. Nonne hinc perspicuum est, munus hoc prædicandi Euangelium non votis hominum deligi, sed diuini numinis destinatione deferri? Concionatores enim suos Dominus quos vult ipse sibi deligit, ipse vindicat: ipse quos vult negligit ac repudiat. Veruntamen ex Sanctorum Patrum dictis intelligi facilè potest, priorem illum non studio spiritualis boni, sed lucri cupiditate aut gloriæ accedentem Christum adsectari voluisse: posteriorem hunc sedulo pietatis officia obeuntem vocatum à Domino, & post vocationem obsequium domini rebus omnibus præuertisse: Ita non immerito exclusus alter, alter receptus & in suam societatem admissus est. Quantum vero discrimen sit inter eos, qui legitime vocati munus hoc suscipiunt, atque eos qui ex quadam leuita-

Exemplum
S. Antonij
Patauini.

Act. 13.

Mysterium
Christi exclu-
dentis vnum
vocatantis alte-
rum.

Matth.

Discrimen in-
ter legitime
vocos &
non.

leuitate se inferunt non vocati, rei euentus planè demonstrat, nam posteriores vix vltos ex concionibus fructus colligunt: totum est humanum quod agitur: non aguntur vt instrumenta, non sunt cœlestia organa: loqui possunt, delectare possunt, ostentare facundiam possunt, mouere & hominem à peccatis auocare vix possunt. Quantumuis eis non desit multarum scripturarum coaceruatio, philosophorum doctrina multiplex, & eloquentiæ humanæ lenocinia; quia tamen spiritus, & scilicet sincera vocatio deest, etiam fructus & animarum salus deest. Cōtra in Apostolicis prædicatoribus videre est quandam verbi diuini simplicitatem, de populis, de peccatis, de mundo triumphātem, corda hominum penetrantem, & ab omni peccatorum genere ad omnium virtutum amorem pertrahētem. Rogandus est Dominus messis, vt mittat operarios in messem suam.

Signa vocationis, & qua nam sint. Cap. XIX.

Signa ab ipsa
pueritia.

l. 10. c. 14.
hist. Eccl.
& l. 5. c.
11. & 13.

Fortassis à me hoc loco iure quispiam petat, vt aliquod assignem vocantis & non vocantis Dei indicium, & argumentum. Duo igitur consideranda propono. Primum ab ineunte ætate solet Deus aliquando instruere ac præparare hominē ad eum vitæ statum, quem ab æterno destinauit, & futuri status significationem aliquam dare ab ipsa pueritia, & suæ vocationis quosdam velut igniculos excitare statim futuræ flammæ indicia. Tale fuit quod Ruffinus Aquileiensis refert de Athanasio, qui puer lusitans cum alijs pueris, Episcopi munus agebat ceremoniasque ac sacros ritus representabat. Augustinus antequam sacro baptisate initiaretur, occulta se quadam vixisse ad sacrorum librorum lectionem mirè inflammatum affirmat, & libenter audisse eruditos Theologos Helpidium Carthagine; Ambrosium Mediolani publicè docentes. Paulus scribit se quondam fuisse Mosaycæ doctrinæ æmulatorem, præ cæteris suis cœtaneis abundantius, & institutum in scholis Hierosolymitanis apud grauissimum Doctorem Gamalielelem amplexatum sectam Phariseorum, qui iudicabantur legis diuinæ sincerissimi interpretes. Ex eo iam tempore adornabat eum Deus ad officium magni prædicatoris. Experti sumus aliquos pueros a teneris, vt aiunt vnguiculis rebus sacris valde intentos, verbi Dei præcones libenter & attentè audientes, domi etiam eorum personas, & actiones, coram domesticis representantes, quos deinde agnouimus ad hoc munus assumptos, operam

operam suam egregiè, & cum fructu collocasse. Eusebius scribit de Origene cum adhuc puerum a parente suo Leonida de abditis scripturæ sensibus multa querere solitum. Sanctus Nicolaus qui postea fuit Myræ Episcopus, puer adibat sacras lectiones, dum cæteri lusibus vacabant. B. Carolus Borromæus, qui dum hæc scribo Romæ ante quinque dies in Sanctorum canonem cum summa omnium alacritate ac pompa a Summo Pontifice Paulo Quinto, relatus est, puerulus domi altaria erigebat, & coram eis procumbebat; Itaque prima Indoles sæpe aliquid futurum præfagit. Sed clarius adhuc indicium videtur exquirendum, vt possimus de vocatione diuina iudicium ferre, quod secundo loco examinandum est. Quintilianus in suo Oratore ingenium imprimis requirit adeò, vt cui hoc desit, non magis sibi esse dicta quæ scripturus est, testetur, quam de agrorum cultu sterilibus terris. Ponit autem in puero ingenij signum esse memoriam; cuius duplex adhibet indicium, scilicet facile percipere, ac fideliter retinere; Præter memoriam aliud proximum, ait, esse signum imitationem, quæ est naturæ docilis propria, vt quæ dicit effingat. Socrates ingenij signum ex loquela fumebat cum diceret puero, loquere vt te cognoscam. Nos, in nostro Oratore Christiano, debemus id primum inquirere, & animaduertere, vt sit authore Deo ijs dotibus insignitus, quæ ad munus concionandi rectè exequendum requiri videntur, cuiusmodi sunt, ingenij acumen, & iudicij saltem mediocris maturitas; eloquentia & copia dicendi naturalis, efficax quædam in dicendo vis, quæ inter colloquia communia apparet; aliqua libertas contraria timiditati, & inani verecundiæ; actionis & pronuntiandi venustas, quæ audientes afficit; propensio ad sciētias præsertim, ad Theologicas & sacras; & quod est præcipuum, quædam modesta grauitas, & grauis modestia in moribus, ac virtutibus cum doctrina coniunctis. His rebus qui optimè sit ornatus, significat se ad concionandi prouinciã satis esse idoneum; quibus si accedant zelus gloriæ Dei, & salutis animarum desiderium, atque superiorum suorum ac Prælatorum Ecclesiæ voluntas, aut præceptum, facile credi potest, imo omnino debet, huiusmodi hominem à Deo vocari. Si vero omnino his donis caret, & contrarijs potius scatet impedimentis, non videtur ad tale munus in Ecclesia Dei esse idoneus, ac sibi persuadeat, non esse hanc suam vocationem, cum à Deo instrumentum, quod hæc exercitatio postulat, non acceperit. Nam Deus, nisi quid præter communem suæ prouidentię legē

effice-

Lib. 6. c. 2.
hist. Eccl.

Niceph. 1.
5. cap. 3.

Alia signa
clariora.
lib. 1. inst.
cap. 3.

Dotis ani-
mi.

efficere velit, non solet huiusmodi homines vocare. Si enim ad hoc elegisset, facile esset credere, necessarias eis dotes largituras fuisse: Quod si quis mediocriter est instructus non est planè ineptus, cum possit studio vitæque sanctimonia & exercitatione promoueri, sed deberet aliquod expressius suæ vocationis indicium habere. Et quidem qui in Religione, vel quocunque modo sub Obedientia aliorum viuunt, nutuique alieno res suas commiserunt, si non se importunè offerant, neque vrgeant, sine vllius culpæ suspitione sunt, si superioribus suapte voluntate præcipientibus sincerè obsequantur: & possunt omnino credere à Deo esse vocationem. Quare se indignos existimantes, diligentiam intendant, & elaborent, vt munus iniunctum ad Dei laudem, & cum ædificatione, fructuque proximorum exequantur. Alij, vero si agnoscant se literis Theologicis ac peritia sacrarum literarum ornatos, & sincerè credunt se recta in Deum mente ad hanc sanctam palæstram duci, & cõfidunt se tales esse, ac fore per diuinam gratiam, vt exemplo vitæ Ecclesiam ædificent, possunt Prælati suarum Ecclesiarum se ipsos offerre, & animi propensionem indicare, quã sentiunt, eorumque iudicio totum hoc negotium committere, à quibus sine mittantur, siue non; credant id demum esse diuinæ voluntati consentaneum, quod illi decreuerint. Prælati autem, quorum curæ incumbit idoneos ad hoc munus operarios eligere,

Qui nõ sunt religiosi quomodo se gerere debent.

Prælatorum in eligendis prædicatoribus industria.

tria maximè spectare debent, Morum candorem, cum idonea scientia, Iudicij præstantiam; & talentum concionandi, quæ est gratia gratis data à Deo aliquibus in ædificationem Ecclesiæ, & consistit in efficacia dicendi, vt quæ dicunt efficaciter penetrèt; Et huiusmodi videtur Christus vocare operarios in messem suam, hos videmus in vna ciuitate commouere populos, & magnas animorum commotiones efficere, ita ut vnus polles talento, plus efficiat quam multi simul sine hoc talento. Certe hos debent superiores seligere, inuare, fouere modis omnibus, quod si ineptos admittant, sciant se esse infideles Dei & Ecclesiæ Sanctæ ministros, & rationem aliquando reddituros pro inerti administratione.

Quæ nam sit ad concionandum matura ætas, & de timore utili. Cap. XX.

His quæ de officio & vocatione dicta sunt, subiicienda videtur necessaria quædam appendix, quæ ad id muneris de

de quo locuti sumus grauitatem, & maturitatem morum, ac
 ætatis requirit. Decet enim Ecclesiasticum oratorem propter
 rerum ac negotiorum dignitatem, quæ tractat, grauitatem
 huiusmodi præ se ferre, in gestu, verbis, omnique actione, tam
 extra suggestum, quam in ipso: & cauere ab omni eo, quod ali-
 quid leuitatis significet. Nam teste Greg. non facile prædica-
 tio eius accipitur, si leuis in moribus esse videatur.] Aetatem
 etiam maturam exigit idem Greg. Nequaquam ait, debent ho-
 mines in ætate infirma prædicare, quia sermo doctrinæ non
 suppetit.] Et assert, Christi Domini exemplum, qui ante tri-
 gesimum annum noluit fieri magister hominum, vt præcipita-
 tis vim saluberrimi timoris infunderet: cum ipse etiam, qui la-
 bi non posset, perfectæ vitæ gratiam non nisi perfectæ ætate præ-
 dicarit.] Et rursus eleganter de hoc ipso consilium repetit,
 Admonendi sunt, ait, quos ab officio prædicationis imperfe-
 ctio, & ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit, quod
 pulli auium si volare appetant ante pennarum perfectionem,
 vnde ire in alta cupiunt, inde in ima merguntur; vel si structu-
 ris recentibus nec dum solidatis pondus super ponitur, non ha-
 bitaculum, sed ruina fabricatur: Et si conceptam sobolem
 priusquam formauit femina profert, non tam domum quam
 tumulum replet.] Certum est in Concionatore prudentiam,
 & rerum experientiam requiri, quæ in iuuenibus non satis sup-
 petunt, populus non valdè credit iuuentuti, eo quod quæ didi-
 cerint, nimis properè effundantur. placet illud Epicæti dictum
 in Enchyr. Magni periculi est statim euomere quod non con-
 coxeris. Aristoteles non iudicat iuuenes esse aptos Ethicæ au-
 ditores ac discipulos, multo minus iudicasset idoneos fore ma-
 gistros. Timotheus iuuenis erat, fateor, sed eo tempore fuit
 à Paulo electus, quando messis multa, operarij verò pauci, &
 nihilominus perfectissima, & singularis in eo virtus mediocri-
 tatem supplebat ætatis, Ioannes Baptista ætatis anno trige-
 simo ad prædicandum mittitur, qua ætate & Christus Domi-
 nus suam prædicationem aggressus est, quam perfectam esse
 ætatem Hieron. docet: Vnde & in Num. Sacerdotes à trigesimo
 anno ministrare incipiunt in tabernaculo, & Ioseph popu-
 lis in Aegypto frumenta largitus est ait idem Hieron. & glos-
 sa interlinearis in illa verba Genes. triginta annorum erat Io-
 seph. quando stetit in conspectu Regis Pharaonis, hac ætate
 ait Christus capit prædicare Euangelium, antequam nemo de-
 bet assumi ad prædicationis officium. Verum qui sub obedi-
 entia

*In Ezech.
hom. 3. lib.*

*1. Hom. 2.
ibidem lib.*

*1. In 3. p. Pa-
storal. 26.*

*Admoni-
tione.*

*Cap. 69.
1. Eth. c. 3.
ad Nicom.*

*In Ezech.
c. 1.*

Gen. c. 4.

Timor utilis
in admittendo
augere.

Psal. 49.

Act. 9.

Matt. 10.

Pro. 17.

tia viuunt, quemadmodum alijs in rebus, ita in hac debent ab
suiorum moderatorum nutu pendere, & aliquando grauitas mo-
rum, atque etiam aspectus, ætatis maturitatem supplere po-
test. Ex his omnibus quæ hæcenus superioribus capitibus pro-
posita sunt, videtur mihi merito suboriri in bono viro timor ex
vtraque parte, siue ad subeundum hoc munus, quod dixi esse
difficile ac periculosum, siue ad detrectandum, ne Dei volunta-
ti videatur obsistere, & animarum salutem non appetere; vt
merito dicere possit (vt noster Pater Borgias in quodam suo
breui opusculo considerandum proponit) Angustia mihi sunt
vndique, & quid eligam ignoro; Timeo ne si prædicationi va-
cem, audiam, quare tu enarras iustitias meas, & affumis testa-
mentum meum per os tuum, tu vero odisti disciplinam; Quod
si non vacem, dicere cogar aliquando, Væ mihi quia tacui.
Timeo negligentiam, & incuriam in tanto opere, ne sim audi-
turus, Sanguinem animarum de manu tua requiram. Timeo
vanitatem ambitionis, & tamen timeo, ne absconditi alicuius
talenti, quod à Deo acceperim, reus fiam in die mortis. Vi-
deo Hieremiam excusantem se ab hoc officio, & Isaiam se Deo
humiliter offerentem, ecce ego mitte me, & vterque timorem
incutit. Timeo videns Ioannem Baptistam non nisi post longam
pœnitentiam, solitudinem, orationes, & contemplatiuam, ac ac-
tuum vitam perfectionem, huic officio mancipatum, & me longè
ab hoc apparatu abesse. Video ipsum Christum non prius ag-
gressum Euangelicam prædicationem, quam apertis cælis vox
desuper delapsa sit, & Spiritus Sancti præsentia baptizatus fue-
rit; & per deserti asperitatem se ipsum præparauerit. Timeo
videns quantos perpeffi sint labores, non solum D. Paulus de
quo Christus dixerat, ego ostendam illi quanta eum oporteat
pro nomine meo pati; & omnes Apostoli quibus prænuntiatum
fuerat, ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum; & tam
multi Apostolici viri, qui spiritu Dei repleti in hoc concionan-
di agone tam multa passi sunt: Timeo inquam mihi, ne tanto
oneri subeundo sufficientes humeros non habeam & tamen ti-
meo ne vili & abiecto animo minus Dei virtute confidens, eius
voluntati oblectari audeam. Vtilis est planè hic timor & a Spi-
ritu sancto, modo non sit nimius, qui mentis tristitiam inutilem
gignat cum dicat sapiens. Spiritus tristis exsiccat ossa, habeat
sibi comitem Amorem. Summa sit omnium quæ diximus hæc.
Primum vt nemo sese intrudat, nemo extorqueat siue eblandia-
tur hoc munus. Deinde vt si qui ritè vocentur, sibi dictum
putent.

putent , state ergo succinti lumbos vestros in veritate , & calceati pedes in preparatione Euangelij pacis. De qua preparatione promptaque voluntate aliqua mihi dicenda omnino videntur ad eos qui animi fractioris sunt confirmandos.

Promptus animus ad Conciones contra pusillanimes .
Cap. XXI.

Dico igitur eos qui per Superiorum nutum vocantur à Deo, libenti ac prompto animo Concionatoris partes & suscipere, & exequi debere; primum quia hoc negotium maxime ad Dei gloriam institutum est, qua nihil optabilius nobis esse decet, & ad Ecclesiam sanctam beneficium quod Christianis omnibus precipue cordi esse par est. Preterea quia sibi ipsis plurimum proderunt multis modis, & vitam suam transigent in studio ac meditatione rerum sanctissimarum, & in maximo, ac divini operis, quod est animas ad salutem æternam promovere. Non igitur qui ita vocantur, & a natura, & a Deo talentum acceperunt, sicut superius a nobis dictum est, ut possint cum efficacia loqui, debent ullo modo subterfugere, aut detrectare onus, sed suscipere cum omni humilitate, ac fiducia in Deum: alioquin accepti à Deo talenti ratione sibi esse reddendam meminerint. S. Greg. Quo reatu, inquit, astringantur, aspiciant, qui dum peccantibus fratribus verbum prædicationis fugiendo subtrahunt, morientibus animabus vitæ remedia abscondunt. Et sunt nonnulli qui magnis muneribus ditati, dum solius contemplationis studijs inardescunt, utilitati proximorum vacare prædicatione refugiunt, secretum quietis diligunt, secessum speculationis appetunt, de quo si districtè iudicentur ex tantis proculdubio rei sunt, quantis venientes in publicum prodesse potuissent.] Seuerè item Iust. martyr, qui possunt (inquit) docere, nec docent, damnationem incurrunt. Et Beata in illud prouij, Qui abscondit frumenta maledicetur, benedictio autem super caput vendentium; Qui, ait, prædicationis verba retinet, maledicetur, quia in solius culpa silentij pro multorum quos corrigere potuit, poena damnatur. Idem affirmat Hieron. in eundem locum pron. Propterea S. Petrus fideles admonet, ne segnes sint, Vnusquisque, inquit, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicuti boni dispensatores multiformis gratiæ Dei; si quis loquitur, quasi sermones Dei.) Verum consideranda hic sunt, primum Dæmonis fraud-

*Pusillanimes
animantur.*

*In pass.
p. 3. adm.
25.*

Par. 1. c. 5.

*In dial. c. 11
Triph.*

In prouer.

1. c. 4.

fraudes, & astus, qui aliquos religiosos, quos videt non solidis virtutibus nixos, impellit, ut ad hanc concionandi provinciam aspirent, & sese vel insinuent, vel etiam inuehant non vocatos, boni publici, & zeli cuiusdam nomine, quos tamen experimur, nec suis multum rationibus, nec alienis prodesse. Bonos vero, & idoneos eo nomine reuocat, ut uiuant cum maiori puritate conscientiarum, nec se periculis obijciant. In utroque, & periculosus, & perniciosus error esse potest. Deinde si qui sunt ab hoc munere alieni, eos hortor, ut penitus deprehendere studeant veras causas, quibus se inde sentiāt auocari. Quod si coram Deo sincerè ac diligenter inquirent, forsitan non difficile inuenient, non esse timorem peccandi, non desiderium puræ conscientiarum, sed potius segnitiem, & amorē sui, aut languorem charitatis, ac fiduciam in Deum, quem considerant tanquam acerbum iudicem, non ut dulcissimum Patrem; proinde timeant, ne meritò talem experiantur, qualem immeritò sibi fingunt. Tertiò attendant seruum abscondentem talentum in sudario, damnatum fuisse; ubi ait glossa, In Sudario pecuniam reponit, qui ad prædicandum idoneus, amore puritatis conscientiarum, officium prædicationis suscipere renuit, vel susceptum non bene gerit. Sedulo etiam animo versent illam eiusdem Christi sententiam, in parabola talentorum: habenti dabitur, & abundabit, non habenti, etiam quod habet, auferetur, quod planè etiam quotidiano experimento cognoscimus. Quarto, reputent quantis laboribus & expensis Religio, in qua multos annos vixerunt, insudarit, ut eos aptos vineæ Domini ministros, ac operarios redderet in pietate, ac literis; quamque sint ingrati Deo, ac religioni quam populis eorum opem expectantibus, ac ius suum quodammodo repetentibus iniuriosi, qui cum videant segetes iam albas ad messem, tamen non se accingant ad laborem ad quem vocantur, sed ei præferant otii sui dulcedinem. Qui vero iam oneri non à se sumpto, sed ab his quorum curæ se commiserunt, imposito, humeros subieccere, alacri animo ceptum semel opus vrgere debent, nec deficere in via: ut quod acceperunt donum in dies magis exercendo augeatur. Est enim verissima Aug. vox, Non est metuendum ne Deus dare desinat cetera, cum ea quæ data sunt, ceperimus impendere. Omnis res, quæ cum datur non deficit; dum habetur, & non datur, non dum habetur, quomodo habenda est. Sicut ille panis, quem Christus multiplicauit in deserto, dum frangeretur accreuit, sic ea, quæ ad hoc opus aggrediendum iam

Puſſillanimitatis origo.

Puſſillanimes quæ pena ſequitur.

Luca 19.

Perfidia, & Iniuritia.

Qui ceperunt alacriter progrediantur.

Lib. 1. de Doct. 10.

iam Dominus præbuit; cum dispensari cæperint, eo ipso sug-
gerente multiplicabuntur, ut in hoc ipso ministerio non solum
nullam patiamur inopiam, sed de mirabili eius abundantia
gaudeamus.] Cum ergo sese prædicandi occasiones offerunt,
etiam extraordinariæ, ad exequendum sibi iniunctum officiũ
animum parent, cum Paulus Timotheum hortetur, ut oppor-
tune, & importune prædicet, atque adeò instet, quin potius
dent operam, ut numquam conveniantur imparati. Nam be-
nè meo iudicio comparantur Prædicatores vetricibus, quibus
arca Domini portabatur, qui annulis semper inserti erant in
ipsa arca, nec extrahebantur, ut cum arca esset portanda, nul-
la opus esset mora; quia prædicatores, per quos Ecclesia fer-
tur, debent semper esse accincti ad onus, intentique sacris lite-
ris, ne tum demum necesse sit discere ac studere, cum necessi-
tas, & occasio vrget docendi: sic eis conveniet illud, calcæati
pedes in præparationem Evangelij pacis. Ac ne quem ab hoc
salutari negotio cura retardet vacandi contemplationi, & san-
ctæ quieti, præter ea quæ iam disputata sunt, intueatur sancto-
rum virorum exèpla. S. Bernardinus disertè profitetur, se fru-
ctum animarum, qui ex concione colligitur, suæ contempla-
tioni antepone, cuius tamen suavitate maximè alliciebatur.
Charitas (inquit) quæ non quærit quæ sua sunt, id mihi iam
dudum facile persuasit, nihil desiderabilium eorum vestris præ-
ferre vtilitatibus: orare, legere, scribere, meditari, & si quæ
sunt alia spiritualis studij lucra, hæc arbitratus sum propter
vos detrimenta.] Optimum est Pauli exemplum in assiduitate
concionum, Vos scitis quomodo nihil subtraxerim vtilium,
quominus annuntiarem vobis, & docerem vos publicè, & per
domos: Et mox: Propter quod vigilatè memoria retinentes,
quoniam per triennium nocte & die non cessavi cum lacrimis
monens vnumquemque vestrum: Et, Memores enim estis fra-
tres, laboris nostri, & fatigationis nocte ac die: Valere possunt
ad excitandam alacritatem in opere hoc prædicationis verba
Divi Bonaurenturæ, quæ de glorioso Patriarcha Francisco re-
fert: Cum (inquit) animarum salutem, viscerosa pietate ap-
peteret (Diuus Franciscus) & feruida emulatione zelaret,
suavisimis se dicebat, repleti odoribus, & quasi unguento
præioso liniri, cum Sanctorum Fratrum, per orbem distan-
tium, odorifera fama; multos audiret ad viam veritatis indu-
ci, ex talium auditu exultabat in spiritu, benedictionibus om-
ni acceptione dignissimis, fratres illos accumulans, qui verbo
E & ope-

Prædicatores
comparantur
vetricibus, ar-
cæ.

Contemplatio
non debet im-
pedire concio-
nandimimus.

Ser. 51. in
Cant.

Act. 20.

1. Thess.
cap. 1.

Cap. 8. vi-
ta Fran.

& opere ad Christi amorem inducerent peccatores.] Imitan-

Diaconus Pō-
tius in vita
Cypr.

us est B. Martyr Cyprianus, de quo Pontius, qui eiusdem Sā-
cti Præfulis Diaconus fuit, & vitam scripsit, hæc refert, Tanta
illi fuit sacri cupido sermonis, vt optaret sic sibi passionis vo-
ta contingere, vt dum de Deo loquitur, in ipso sermonis ope-
re necaretur. Hæc autem felicitas, quæ S. Cypriano in opta-
tis fuit, videtur amantissimo crucis Andreae Apostolo cōtigif-

Exemplum
boni predica-
toris. D. An-
dreas in Cru-
ce.

se, qui ex desiderio sibi suspensus patibulo, biduo quo super-
uixit, non cessauit tamquam è suggestu populum edocere. In
quo mihi videtur tanquam Symbolum Euangelici cōcionato-
ris expressum, vt nimirū vita sic splendeat, Christi que morti-
ficationē in corpore suo ita circumferat, vt tamquā cum Chri-
sto Cruci confixus, verba faciat, illa enim fecunda est prædica-
tio, quæ è circulata moribus cruce descendit. Insignis in hoc
animarum zelo S. Duffannus fuit, qui die Ascensionis Domini-
cæ renuit festum diem cum Angelis inuitantibus in cælesti glo-
ria felici dormitione traducere. Hodie (inquit) dies sollemnissi-
mus est, & incumbit mihi panis verbi Dei plebem reficere, nec
debeo decipere illos, & ideo hodie venire non possum.

Exemplum
S. Duffanni.

merces & Aureola boni Concionatoris. Cap. XXI I.

Occupatio
concionato-
ris valde fan-
cta & utilis
ipsumet.

Recordetur bonus Concionator versari se, non in opere so-
lum diuinissimo, alijsque saluberrimo, sed etiam sibi ipsi
fructuosissimo. Ac primum ingens illud ac præfens est bonum
conuersari semper in Cælo, loqui cum Deo & Sanctis, vel de
Deo & Sanctis, animo semper agitare, vel altissima & diuina
mysteria, vel quæ odium vitiatorum, amorem virtutis ingenerant.

Crepidines, quas interfluunt riuuli, aliquid humoris, interbibit
& inde videmus lætioris graminum, ac stirpium viriditate ve-
stiri: & qui meditatur die ac nocte erit tamquam lignum, quod
plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum
dabit in tempore suo, & folium eius non defluet, & omnia que
cunque faciet prosperabuntur. Nutrix dum lautius pascitur,
vt alumno lac præparet, & ipsa pinguescit: & Doctrina & in-

Or. 2. in
pasch.
Hō. 8. in
Gen.
Lib. I. stro.
initio.

stitutio (ait Nazian.) eius quoque, qui alios alit, cibus est &
alimentum]. quanto plus (inquit Chrysoft.) profundimus fluere
torum horum Spiritualium, tanto nobis & fluente sunt audientia
ra]. & mox. Tunc spirituales hæc opes magis augentur, quando
audire volentibus doctrinam liberaliter profundimus. Multa
Clem. Alex. & illa præ cæteris: Putei, qui exhauriuntur, emittunt

tunc aquam magis perspicuam; corrumpuntur autem hi, quorum nullus est particeps. Ferrum quoque vsus seruat purius, defectus autem vsus ei rubiginem generat. Et vt semel dicam, exercitatio salubrem habitum ingenerat & spiritibus, & corporibus. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui accepti fuerint conuincio. quid enim iuuat sapientia, quæ non sapientem efficit eum, qui potest audire; præterea docens aliquis plus discit, & dicens sepe vna audit cū ijs qui ipsum audiunt; Vnus est enim magister & eius qui dicit, & eius qui audit.] Deinde inter cætera præmia ei, qui conuertendis animabus strenuam operam nauauerit, videtur singulari dono promissa suorum venia peccatorum. Ostendunt id non solum priuilegia, eleemosinæ corporalis, quæ extinguit peccatum, & charitatis, quæ operit multitudinem peccatorum; in has quoque eleemosinas spirituales merito & magis conuenientia; Sed aptè ac proprie, postrema verba epistolæ sancti Iacobi: Fratres mei si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis enim, scire debet, quoniam qui conuerterit peccatorem ab errore viæ suæ; saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum: non scilicet solum eius, qui conuertitur; sed etiam, vt multi interpretantur & Syrorum paraphrasis habet, suorum. Et æquum est planè, vt ei, qui se totum exterminandis peccatis deuouit, eodoneatur quæ ipse commisit: & hoc maximè, opus Deo pollicebatur David, cum veniam suorum peccatorum precabatur. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Permagnum autem æstimandum est hoc suæ salutis & argumentum & pignus, quod confirmant verba Pauli: Attende tibi, & doctrinæ; insta in illis, hoc enim faciens; & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Et Eccles. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Breuiter at ponderosè Chryf: si quis scandalizauerit etiam vnum, tantas poenarū minas audit; qui tot seruat non seruabitur?]

Verum non modò salutem sed ingens, cumulatunque præmium repositum esse fidelibus verbi Dei ministris, illud aperte ostendit, quod singulari modo participes sunt omnium bonorū operum; quæ fideles per eorum adhortationes efficiunt. locus est pulcherrimus in epistola, qua Moyfes & Maximinus presbyteri, & alij confessores B. Cypriano, qui ipsos ad constantiam cohortatus erat, in hæc verba respondent. Reddet tibi Dominus, pro ista tua charitate mercedem; & huius tanti boni operis

Cōcionatori
cōceditur ve
nia peccato
rum.

Iac. 5.

Psal. 50.

Pignus salutis.
1. Timoth. cap. 16.

Cap. 24.
Hom. 18.
in acta.

Prædicatores
participant in bonis
aliorum.
1. 4. Ep. 26.
Prou. 12.

ris representabit debitam frugem. nō minus enim coronę mercede condignus est qui hortatus est, quam qui & passus est: nō minus laude condignus qui docuit, quam qui & fecit: non minus honorandus est qui monuit, quam qui dimicauit: nisi quod nonnunquam magis glorię cumulus redundat ad eum, qui instituit, quam ad eum, qui se docibilem discipulum subministravit. hic enim fortassis hoc quod exercuit non habuisset, nisi ille docuisset.] Ex quibus apparet, quantam sibi consent summam meritorum, qui diligentes sunt strenuque prædicatores, cum omnium (vbi supradictum est) quę in Ecclesia sunt bonorum operum, generale sint instrumentum. De his illud com-

Prov. 12. modè videtur pronuntiare Sapiens: De fructu oris vnusquisque replebitur bonis. Non solum enim tunc concionator bonis repletur, cum quę diciturus est, meditatione (vbi nuper diximus) quasi concoquit, & conuertit in succum suum, suamque animam meditationibus sanctis saginat; sed etiam quia fructus, quem ore suo in audientium corde progignit, ad ipsummet redundat, ac redit. Indè Philippenses non solum gaudium suum Apostolus, sed & coronam suam appellat. Addo quę cum magno huius officij honore apud S. Clementem habentur. Presbyteris si assidue in studio docendi Verbum Dei laborauerint, dum

1. 2. const. apost. c. 28. plam esse deponendam portionem, in gratiam Apostolorum, Christi, quorum locum tenent, vt qui sint consiliarij Episcopi & Ecclesię corona, concilium & Senatus.] & D. Paulus eos, qui laborant in verbo & doctrina, duplici honore dignos esse

Aureola Doctorum. decernit, vtique etiam in hac vita, haud dubium quin & in altera singulari gloria decorentur. Ostendunt hoc euidenter

Cap. 12. illa Danielis verba: Qui (ait) docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stellę in perpetuas æternitates. Et illa Christi Domini clausula: Qui fecerit & docuerit hic magnus vocabitur in Regno Cęlorum! Quanti tandem est magnum esse in cęlo, vbi non potest comparatio esse nisi cum maximis? & in illa clarissima luce eum locum habere, quem nostra in nocte obtinent stellę? Et meritò præferuntur Doctores à Daniele alijs plerisque sanctis in præmio: Nam si de gloria, quam essentialem vocant Theologi, agatur, tametsi certum est mensuram eius et gratia & charitate sumi; illud tamen quoque satis est manifestum, maiorem quandam occasionem offerri vberioremq;

Matth. 5. ac magis perennem suppetere materiam gratię augendę, ac proindè amplificandę glorię, Doctoribus Ecclesię, quam plerisque

risque alijs : cum illorum munus in præstantissimis operibus sit, in docendis iuuantisque populis ad virtutes & ad salutem, in Sacrosancto Christi nomine celebrando, Deique honore illustrando continenter versari.

Si verò agatur de accidentali gloria, non dubium quin præcipua quædam huiusmodi gloria Ecclesiæ Doctores maneat in cælis, quam Theologi Aureolam vocant, ad differentiam gloriæ essentialis, quam Auream nominarunt. Estque aureola quasi aureæ superaddita, veluti si regio diademati superponatur sertum ex prætiosis floribus contextum: atque est quidem gaudium peculiare in anima, sed ita, ut præcipuus quidam decor etiam redundet in corpus. Harum coronarum cum triplex genus à Theologis statuatur, pro triplici genere perfectæ victoriæ, de carne quæ Virginibus, de mundo quæ Martyribus, de Diabolo quæ Doctoribus debetur; potest intelligi quam sit aureola doctorum nobilissima. & si corona martyrum, ex genere pugne excellit; tamen ex hostium deuictorum natura, longè præstat corona doctorum, quibus peculiaris colluctatio est, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus mundi Rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cælestibus: hosque hostes ita profligat, ut non modo ab se, sed ab alijs quoque victos expellant. Itaque si vnus seruatori ciuis honestissima olim à Romanis corona dabatur, quam gloriosa reddetur in cælo prædicatoribus, qui multos cælestis Hierusalem ciues ab interitu sempiterno seruarunt? Ac mihi quidem aliarum quoque aureolarum, videtur aureola doctorum quodammodo decus amplecti. Sunt enim gloriæ Virginum iure participes, qui prædicatione sua efficiunt, confirmant, & ad perfectionem prouehunt Virgines: participes sunt & gloriæ Martyrum, qui ad martyrij amorè, hominum voluntates incendunt. Nam si prophetam, aut iustum recipientibus, iusti ac propheta merces imputatur; quid ni Virgines Martyresque armantibus, & corroborantibus pars quædam gloriæ eorum, & coronarum detur? Quin etiam cum singularis quædam prærogatiua promitti videatur ijs domini verbis, Qui confitebitur me coram hominibus, constebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis est. proculdubio hæc prærogatiua iure quodam proprio debetur Prædicatoribus, quorum omnis in hoc vita occupatur, ut toto si possint Orbe Terrarum, coram omnibus hominibus, Christi gloriam & moribus, & lingua confiteantur, & prædicent. Quantus verò erit

Ex c. 25.
Exodi.

Aureola doctorum an præcellat alias aureolas.

Matth. 10.

E 3 honor,

honor, Christum Iesum in augustissima illa diuinitatis regia, & totius curiæ celestis confesum, confessorem esse fidelium famulorum, qui ipsum inter homines confessi sint, & prædicatorum suorum quasi prædicatorem? Non igitur dubium est, quin gloria non solum essentialis, sed etiam accidentalis vberissima, & aureola nobilissima reposita sit verbi Dei, panisque celestis largitoribus: cum & inter mortales plausum habeant maximum homines liberales, terrenasque facultates largè comunicantes; & tantum gloriæ Iosephus olim reportarit ob præparata Aegypto famis remedia. Hæc autem ornamenta non consequuntur nisi qui ipsa re prædicationem, & ob rectum finem exercuerint. Benè enim Hieron. Qui alios (inquit) erudierit, stellarum fulguri comparabuntur: non enim sufficit scire, nisi & alios erudias. tacitusque sermo doctrinæ alium non ædificans, mercedem operis recipere non potest, iuxta illud. Eccl. sapientia abscondita, & thesaurus inuisus, quæ utilitas in veritate! Qui autem non rectum ob finem, sed ad lucrum temporale, vel inanem gloriam, aut aliud suum mortale commodum prædicarint, nequaquam coronam accipient, sed audient: Receperunt mercedem suam.

Quibus prædicatoribus debeat aureola.

In cap. 12.

Dan.

Cap. 20.

Parati ad omnes missiones. Cap. XXIII.

Verum non ea sunt tempora, ut longa adhortatione indigeant multi, ne labori prædicationis otium contemplationis anteferant, illud potius serio monendi sunt omnes ut suscepto hoc munere intelligant se, non splendidis modo auditorijs debitores esse, sed omnibus hominibus. Prædicare Euangelium omni Creaturæ dixit Christus Apostolis. Et Paulus: Corripientes omnem hominem, docentes omnem hominem in omni sapientia: Cum ergo valde proprium sit huius officij Apostolici, & multarum Religionum instituto maxime conueniens, excurrere & peragere diuersa loca, etiam pagos adeundo & vicos, ad disseminandū Christi Euangelium (quod nos missionis nomine intelligimus, ex imitatione missorum à Christo Apostolorum, qui circuibat per castella euangelizantes, & curates vbique) is qui hoc munere fungitur, peculiari deuotione ad has missiones obendas affici debet: præsertim quod experientia certa comprobatum est, multas, & magnas ad animarum salutem ex his utilitates existere. Nam tota sepe oppida scimus ita perpurgata, ita correcta, & ad omnem pietatis laudem instaurata, ut altera planè

1. Col. c. 1.

Missionum fructus.

planè esse viderentur : eaque receptum semel nitorem , ac studium rectè faciendi longo tempore cõseruasse. Sed nihil acrius debet nos incitare , quam Illustrissimum nostri Ducis Christi exemplum , qui circuibat omnes Ciuitates, & castella, docens in Synagogis & prædicans Euangelium regni . Nec loco eodè voluit diu cõsistere, cum diceret; Quia & alijs ciuitatibus oportet me Euangelizare , quia ad hoc missus sum. Accedit exemplum Apostolorum, qui à Christo bini mittebantur, sicut paulò ante significauit, vt Ciuitates & oppida Indeç obirent. Imò ipsū Apostoli nomen , non aliud quàm missum sonat, & post Christi Ascensionem perpetuò in his missionibus occupati , totū peragrarūt orbem Terrarum, vt in omnem terram exiret sonus eorum . Instar porrò solis debet esse vir Apostolicus, qui non vno stat loco , sed omnes regiones , & oppida luce collustrat sua. Habemus etiam missionis exemplum in veteri Testamento, vbi missi principes referuntur , vt docerent in Ciuitatibus Iuda, & cum eis Leuitæ ac Sacerdotes: Docebantque populum Iuda, habentes librum legis Domini, & circuibant ciuitates cūctas, & erudiebāt populum.] Cauendum igitur summopere est ab eo spiritu elationis , quo quis ambire incipit magnarum Ciuitatum pulpita , nec dignatur villas & pauperum oppida interuifere . Nam cum D. Paulus dicat: Quomodo prædicabunt nisi mittantur, rectè licebit colligere, in eo loco prædicandum, ad quem mittuntur; alioquin non missi prædicant , sed per ambitionem immissi . Qui autem solo diuinæ gloriæ , & salutis animarum studio ducitur, is profectò in eligendis locis, ac regionibus in quibus suos labores ponat, non cõsiderat qui nobilior, locus aut populus; qui nam sit vitæ vsibus accommodatior; qui vrbanius, vel agrestior : sed quinam vel necessitate maiori prematur, vel paratior sit ad suscipiendam cum fructu diuinam sementem . Nam animarum par est nobilitas ex Christi sanguine; neque nobilis aut diuitis anima carnis emptæ est , quam ignobilis, & inopis . Hoc genus mercii potius numero æstimatur quàm genere. Pro homine rusticano totus Christi sanguis effusus est, non minus quàm pro vrbano . Gehenna, si pereant, manet eadem vtrumque, & supplicium sempiternum. Quæ cum ita sint quis tamen nõ videt, quàm multis abundant vrbes præsidjs spiritualibus, quàm verò villæ, ac parua oppida destituta sint? Atque ex altera parte, cui non est manifestum quàm ad verbi Diuini escam quodammodo nauseent plerique vrbano- rum quàm auidè agrestes multi eandem excipiant , & quanto

Exemplum Christi, & Apostolorum
Matth. 4.
Luc. 4.

2. Paral.
cap. 17.

Contra eos qui non libenter ad pauperes accedunt.
Rom. 10.

Prima Euan-
gelij prædi-
catio ad Pa-
stores.
Luc. 2.

I/a. 61.

Pf. 131.

cum fructu. Si ergo pari pretio emptæ sunt animæ rustico-
rum, atque vrbanoꝝ, & ex his dum decem lucrifacio, ex il-
lis possum lucrari centum; si Charitas Christi & Proximorum
verè vrget me & nihil præterea, nonne anteponam vrbibus pa-
gosis? Sanè prima nato Domino prædicatio Euangelij facta est
pastoribus: & quidem ab Angelo, cui astitit multitudo cele-
stis, vt non solum prædicatione, sed etiam diuino concentu cõ-
mendarentur concionatoribus pauperes, quos ita Deus & An-
geli, quasi cœlorum Apostoli, & Christus Dominus, qui pro
eis natus dicebatur, honorauit. Nemo arbitretur se maiorem
prædicatorem esse, quàm Christus fuerit, qui tam libenter cum
turbis & pauperibus versabatur. Imo verò per Isaiam dicit se
missum, vt euangelizaret pauperibus. Quem locum etiam in
sensu, vt aiunt, literali, aliqui, & quidem rectè, de his expo-
nunt, qui bonorum temporalium inopes sunt: & Christus ipse
inter signa sui aduentus, locum, vt apparet, illum Isaiæ reci-
piens, & oraculum impletum volens ostendere, non solum pos-
sunt: Surdi audiunt, mortui resurgunt, &c. sed etiam pauperes
euangelizantur. Non paucos ego audiui, qui totam vitam
villis, & his missionibus offerrent, cum semel & iterum expe-
ti essent gratissimam illic se Deo operam nauasse, & animad-
uerterent ijs locis minori studio, labore, atque periculo; fru-
ctu autem & salute animarum longè maiori negotium prædi-
cationis peragi: vt sæpe de magnis Ciuitatibus dici possit: Au-
diuimus eam in Ephrata; & de paruis oppidis quod sequitur,
& inuenimus eam in campis Syluz, id est optatam diuinæ gloriæ
& animarum messem.

Finis Libri Primi.